

2022–2030 M. MARIJAMPOLĖS REGIONO PLĖTROS PLANAS

I SKYRIUS REGIONO PLĖTROS PLANO TERITORINĖ APRĖPTIS IR REGIONO ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Regiono plėtros plano teritorinė aprėptis

Marijampolės regionas priskiriama Vidurio ir vakarų Lietuvos regionui. Regiono centras – Marijampolės miestas. Marijampolės regioną sudaro penkios savivaldybės – Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono.

Marijampolės regionas – pasienio regionas, šalies pietvakariuose ribojasi su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi ir Lenkijos Respublika, o Lietuvoje – su Kauno, Alytaus ir Tauragės apskritymis.

Marijampolės regiono plotas sudaro 6,8 proc. visos šalies ploto ir yra 4466 km². Apskirtyje yra devyni miestai – Marijampolė, Vilkaviškis, Kazlų Rūda, Šakiai, Kybartai, Kalvarija, Gelgaudiškis, Kudirkos Naumiestis ir Virbalis.

Marijampolės regiono plėtros planas skirtas Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybių plėtrai.

MARIJAMPOLĖS REGIONO ESAMOS SITUACIJOS ANALIZĖ

Regiono problemos ir jų giluminės priežastys, sąsajos su Regionų plėtros programoje (toliau – RPP) nustatytais pagrindiniais regioninės plėtros problemomis

1 PROBLEMA. DIDELĖ SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR AUKŠTAS SKURDO RIZIKOS LYGIS

Marijampolės regione 2022 m. gyveno 22,5 proc. mažiau gyventojų, nei 2010 m. Tai vienas didžiausių mažėjimų šalyje. Ilgą laiką šalyje vyravus gyventojų skaičiaus mažėjimo tendencijoms, pamažu demografinė situacija, ypač didžiųjų miestų regionuose, gerėja. Marijampolės regionas, buvo vienas iš tų šalies regionų, kuriuose natūrali gyventojų kaita, tarptautinė bei vidinė migracija ilgiausiai buvo neigiama, kas rodo menką regiono patrauklumą gyventi.

Gyventojų skaičiaus tendencijos keitėsi 2020–2021 metais, kai vidinė migracija Vilniaus regione mažėjo, tarptautinė migracija tapo teigiama visuose šalies regionuose (tame tarpe Marijampolės), tačiau natūrali gyventojų kaita dėl pandemijos ir išaugusio mirčių skaičiaus padidėjo daugiau nei 2 kartus (2019 m. Marijampolės regione -845 asmenys, o 2021 m. -1641 asmenys).

Gyventojų skaičiaus kitimo tendencijos rodo, kad Lietuvoje didesniais tempais gyventojų mažėja kaimiškosiuose teritorijose, o Marijampolės regionas yra antras pagal kaimo gyventojų dalį (2022 m. pradžioje kaimo gyventojai Marijampolės regione sudarė 49,4 proc., kai šalyje – 31,8 proc.). Tai rodo didelę regiono gyventojų teritorinę sklaidą, didesnę socialinės atskirties bei skurdo riziką ir iššūkius užtikrinant viešųjų paslaugų prieinamumą ir kokybę. Marijampolės regione trečdalis gyventojų gyvena skurdo rizikoje ar socialinėje atskirtyje.

Regiono gyventojų skaičiaus pagal amžiaus grupes analizė atskleidžia, kad Marijampolės regione sparčiau nei šalies vidurkis mažėja ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų dalis, yra palyginti mažai darbingiausio amžiaus gyventojų. Dėl gyventojų senėjimo bei didelės socialinės atskirties auga socialinių paslaugų ir jų

¹ Šaltinis: Lietuvos statistikos departamentas; <https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-regionai-2020/lietuvos-apskritys/marijampoles>

įvairovės poreikis, nepakankamos sąlygos riboto judumo ir pažeidžiamų žmonių grupių integracijai į visuomenę. Regione kasmet daugėja gyventojų skaičius globos įstaigose seniems žmonėms, taip pat didėja vietų skaičius šiose įstaigose. Gyventojų senėjimo tendencijos lemia socialinių paslaugų poreikį. Remiantis tyrimo „Socialinių paslaugų teikimas ir jų atitiktis gyventojų poreikiams savivaldybėse“ ataskaitos² duomenimis, vertinant pagal paslaugų prieinamumo kriterijų socialinės globos paslaugų poreikių savivaldybėse patenkinimas nėra pilnai užtikrinamas. Dėl ribotų savivaldybių finansinių išteklių pagal galimybes jie pirmiausiai nukreipiami tenkinti asmenų su sunkia negalia, senyvo amžiaus asmenų poreikius. Ataskaitoje taip pat nurodoma, kad vaikų su negalia bei socialinę riziką patiriančių suaugusių asmenų (benamių, bedarbių, priklausomybes turinčių asmenų, nusikaltimų aukų, iš laisvės atėmimo vietų sugrįžusių asmenų, prekybos žmonėmis aukų ir kt.) poreikių tenkinimas teikiant šioms asmenų grupėms socialinės priežiūros ir socialinės globos paslaugas vertinamas prasčiau, todėl šių paslaugų teikimui reikėtų skirti daugiau dėmesio; apgyvendinimo savarankiško gyvenimo namuose paslaugų poreikiai savivaldybėse dažniau lieka nepatenkinti lyginant su kitomis socialinėmis paslaugomis. Taigi, galima teigti, kad **socialinės paslaugos regione neatitinka poreikio, sąlygojamo demografinės ir socialinės situacijos.**

Aukšti sergamumo rodikliai Marijampolės regione, taip pat ir išvengiamomis ligomis, rodo nepakankamą gyventojų sąmoningumą sveikos gyvensenos srityje bei nepakankamą sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumą ir kokybę.

Regiono ikimokyklinio ugdymo įstaigas lankančių vaikų dalis yra viena mažiausių šalyje, o bendrojo ugdymo mokyklas baigiančių abiturientų valstybinių brandos egzaminų rezultatai nesiekia šalies vidurkio, 2021 m. pagal neformaliajame ugdyme dalyvaujančių mokinių dalį 3,2 proc. punkto atsilieka nuo šalies vidurkio. Marijampolės regione mažesnė dalis aukštos kvalifikacijos (metodininkai ir ekspertai) mokytojų, palyginus su šalies vidurkiu. Vidutinis mokytojų amžius viršija 50 metų, kas leidžia teigti, jog artimiausiu metu bus susiduriama su mokytojų trūkumu regione. Švietimo paslaugų srityje nepakankama ir pasenusi materialinė bazė bei žmogiškųjų išteklių švietime trūkumas turi įtakos prastai **švietimo paslaugų kokybei ir jų prieinamumui.**

Siekiant mažinti aukščiau išvardintų veiksnių (išvykimo iš regiono į didžiuosius miestus ar užsienį, daugėjančio vyresnio amžiaus asmenų, augančių sveikatos priežiūros paslaugų dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės ir didėjančios atskirties gyventojų išsilavinime) keliamas grėsmes regiono plėtrai, svarbu užtikrinti bei gerinti regione teikiamų viešųjų paslaugų kokybę. Tai pagrindžia Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano³ (toliau – Bendrasis planas) nuostatos, kad pačios būtinausios ir dažnai naudojamos viešosios paslaugos turi būti teikiamos visų lygmenų urbanistiniuose centruose, o santykinai reto ir santykinai vidutinio poreikio naudojimo paslaugos teikiamos aukštesnio lygmens urbanistiniuose centruose (metropoliniuose ir regioniniuose)⁴.

Nustatytos 1-osios problemos „Didelė socialinė atskirtis ir aukštas skurdo rizikos lygis“ priežastys:

1 priežastis: Socialinės paslaugos neatitinka poreikio, sąlygojamo demografinės ir socialinės situacijos.

2 priežastis: Nepakankamos sąlygos sveikatinimuisi ir prasta sveikatos priežiūros paslaugų kokybė.

3 priežastis: Nepakankama švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas.

1 priežastis: Socialinės paslaugos neatitinka poreikio, sąlygojamo demografinės ir socialinės situacijos

Marijampolės regione per paskutinius 10 metų didžiausias gyventojų skaičiaus didėjimas fiksuotas 55-69 m. amžiaus grupėje.

Iki pandemijos vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė tiek šalyje, tiek Marijampolės regione ilgėjo, tačiau situacija 2021 m. grįžo į 2010 m. buvusį lygį: šalyje 2010 m. vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė buvo 73,1 metai, 2019 m. – 76,4 metai, 2021 m. – 74,28 metai, Marijampolės regione 2010 m. vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė buvo 73 metai, 2019 m. – 76,3 metai, 2021 m. – 73 metai. Vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė ir iki pandemijos mažėjo, o pandemija šį rodiklį dar labiau pablogino: šalyje 2010 m. vyrų vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė – 57,4 metai, moterų – 62,3 metai; 2019 m. vyrų – 56 metai, moterų – 59,1 metai, 2020 m. – vyrų 55,1 metai, moterų 58,7 metai. Didelė pagyvenusių asmenų dalis ir trumpėjanti sveiko gyvenimo trukmė rodo augantį slaugos ir panašių paslaugų senyvo amžiaus asmenims poreikį bei būtinybę užtikrinti jų teikimą namuose.

² Šaltinis: Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/pdf/SP%20TYRIMO%20ATASKAITA_2021.pdf;

³ Patvirtintas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2021 m. rugsėjo 29 d. nutarimu Nr. 789 „Dėl Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano patvirtinimo“;

⁴ Bendrojo plano tekstinės dalies 142 p.;

Didėjančių socialinių paslaugų poreikį rodo ne tik demografiniai, bet ir pajamų bei skurdo rodikliai. Vienas ryškiausiai situaciją atspindinčių rodiklių – skurdo ar socialinėje atskirtyje gyvenančių asmenų dalis. Tokie asmenys regione sudaro trečdalį gyventojų (2021 m. šalyje – 24,5 proc., Marijampolės regione – 33,2 proc., t. y. antras prasčiausias rodiklis šalyje).

Mažos Marijampolės regiono gyventojų pajamos (darbo užmokestis (bruto) Marijampolės regione antras mažiausių šalyje ir 2021 m. sudarė 1272,1 euro) ir didesnis už šalies vidurkį socialinės rizikos šeimų (2018 m. šalyje vidutiniškai 1000 gyventojų tenka 3,3 socialinės rizikos šeimų, Marijampolės regione – 3,9 socialinės rizikos šeimų) bei socialinių pašalpų gavėjų skaičius (2021 m. šalyje 1000 gyventojų vidutiniškai teko 24 socialinės pašalpos gavėjai, Marijampolės regione – 32 socialinės pašalpos gavėjai) signalizuoja apie socialinio būsto poreikį. Socialinio būsto laukiančiųjų dalis nuo gyventojų skaičiaus Marijampolės regione aukštesnė nei šalies vidurkis (2021 m. gruodžio 31 d. duomenimis Kazlų Rūdos savivaldybėje laukiantieji sudarė 1 proc., Kalvarijos – 0,9 proc., Marijampolės ir Vilkaviškio rajono – 0,8 proc., Šakių rajono – 0,5 proc. visų gyventojų, kuomet šalyje laukiantieji socialinio būsto sudarė 0,7 proc. visų gyventojų). Dalis laukiančiųjų socialinio būsto – neįgalieji, šeimos, kuriose auga trys ir daugiau vaikų, šių grupių asmenys sudaro apie trečdalį visų laukiančiųjų socialinio būsto (didžiausias šios grupės asmenų nepatenkintas socialinio būsto poreikis yra Kazlų Rūdos savivaldybėje – aprūpinta tik 17,9 proc., kai šalyje 25,9 proc.).

Marijampolės regione ypač didelė dalis gyventojų gyvena kaimo vietovėse (2022 m. pradžioje šalyje 68,2 proc. gyventojų gyvena mieste, Marijampolės regione – 50,6 proc., didžiausia kaimo gyventojų dalis Šakių rajono – 68,6 proc., Kalvarijos – 60 proc. ir Vilkaviškio rajono – 56,7 proc. savivaldybėse). Regione didelė teritorinė sklaida, kadangi mažas gyventojų tankis (2022 m. pradžioje šalyje – 43 gyventojai km², Marijampolės regione – 30,5 gyventojai km², mažiausias tankumas Šakių rajono (18,1 gyventojai km²), Kazlų Rūdos (19,8 gyventojai km²), Kalvarijos (22,5 gyventojai km²) ir Vilkaviškio rajono (27,7 gyventojai km²) savivaldybėse, Marijampolės savivaldybėje, palyginti, gyventojų tankumas didelis (71,9 gyventojai km²). Visi šie duomenys rodo, kad susiduriama su socialinių (taip pat ir kitų) paslaugų prieinamumo ir pasiekiamumo problema, taip pat bendruomeninių (arčiau žmogaus) paslaugų teikimo būtinybe.

Aukšti Marijampolės regiono gyventojų sergamumo ir sumažėjusio darbingumo rodikliai (apžvelgta plačiau po 2 priežastimi „Nepakankamos sąlygos sveikatinimuisi ir prasta sveikatos priežiūros paslaugų kokybė“) rodo, kad socialinių paslaugų poreikis susijęs su regiono gyventojų sveikatos ir neįgalumo rodikliais. Šalyje palyginus 2021 m. ir 2019 m. duomenis, tam tikromis ligomis sergančių suaugusių (18 metų ir vyresnių) asmenų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų augo beveik visose ligų grupėse (didžiausias susirgusiųjų skaičiaus augimas pneumonijų, medžiagų apykaitos, hipertenzinių ligų, psichikos ir elgesio sutrikimų, astmos ligų grupėse), tikėtina, Covid pandemijos pasekmė. Senėjant visuomenei ryškėja ilgalaikės priežiūros paslaugų poreikis, daugėja psichikos ir elgesio sutrikimų turinčių asmenų, o tai rodo augantį socialinių paslaugų asmenims su intelekto ir/ar psichikos negalia poreikį (2015 m. šalyje 1000 gyventojų teko 72,5 šiais sutrikimais sergančių asmenų, 2021 m. – 124,5 asmenys).

2 priežastis. Nepakankamos sąlygos sveikatinimuisi ir prasta sveikatos priežiūros paslaugų kokybė

2010–2020 m. laikotarpiu užregistruojamų susirgimų skaičius tiek šalyje, tiek Marijampolės regione kasmet augo. Marijampolės regione iki 2015 m. susirgimų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų, buvo mažesnis nei šalies vidurkis, tačiau nuo 2016 m. šis rodiklis išaugo. 2020 m. Marijampolės regione užregistruotų susirgimų skaičius 1 tūkst. gyventojų (3036 atvejai) viršijo šalies vidurkį (2749 atvejai). Tai gali būti susiję su gyventojų senėjimo rodikliais, prastėjančia gyventojų sveikata ir (arba) gerėjančiais diagnostiniais pajėgumais. Susirgimų skaičius Marijampolės regione, tenkantis 1 tūkst. gyventojų, yra vienas didžiausių – 2020 m. jis buvo aukštesnis tik Panevėžio ir Alytaus regionuose.

2020 m. dėl pandemijos ir įvestų apribojimų sveikatos srityje fiksuotų susirgimų skaičiui sumažėjus, 2021 m. fiksuotas sergančių asmenų skaičiaus augimas – tam tikromis ligomis sergančių suaugusių (18 metų ir vyresnių) asmenų skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų augo beveik visose ligų grupėse (susirgusiųjų skaičiaus augimas apie 30 proc. fiksuotas pneumonijų, medžiagų apykaitos, hipertenzinių ligų, psichikos ir elgesio sutrikimų, astmos ligų grupėse).

Vertinant stacionaro ligonių skaičių, tenkantį 1 tūkst. gyventojų 2009–2019 m. laikotarpiu, šio rodiklio reikšmė daugelyje regionų didėjo. Visose Marijampolės regiono savivaldybėse stacionaro ligonių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų 2009–2019 metų laikotarpiu taip pat didėjo. Sparčiausias ligonių rodiklio augimas stebimas Kazlų Rūdos savivaldybėje (27 proc.) ir Vilkaviškio rajono savivaldybėje (19 proc.). 2020 m. pasikeitus situacijai dėl Covid pandemijos ir įvestų ribojimų stacionaro ligonių skaičius, tenkantis 1 tūkst. gyventojų krito visoje šalyje, tačiau Marijampolės apskrityje išliko didesnis nei šalies vidurkis (šalyje 2019 m. – 243,3 asmenys, 2020 m. – 173,6 asmenys, Marijampolės regione 2019 m. – 255,6 asmenys, 2020 m. – 182,3 asmenys), 2021 m. rodiklis šiek tiek padidėjo, tačiau išliko apie 40 proc. mažesnis, nei iki pandemijos. Laikinau pristabdžius sveikatos priežiūros paslaugų teikimą atitinkamai dalis susirgimų nebuvo užfiksuoti, todėl susirgimų skaičius 2021 m. išaugo, kas rodo jog sveikatos priežiūros paslaugų nepertraukiamas teikimas labai svarbus.

Marijampolės regione 2020 m. yra vienas didžiausių darbingo amžiaus asmenų, kuriems pirmą kartą nustatytas sumažėjęs darbingumo lygis, skaičius (4,1 asmenų 1 tūkst. gyv., t. y. antras prasčiausias rodiklis šalyje – 3,26 asmenys). 2021 m. duomenimis šis rodiklis prastėjo tiek šalyje, tiek Marijampolės regione (šalyje 3,59 asmenys 1 tūkst. gyv., Marijampolės regione – 4,44 asmenys / 1 tūkst. gyv.). Marijampolės regione, remiantis 2021 m. duomenimis, darbingo amžiaus asmenims pirmą kartą sumažėjęs darbingumo lygis nustatomas dažniau nei vidutiniškai šalyje dėl nervų sistemos, psichikos ir elgesio, kraujotakos sistemos, jungiamojo audinio ligų ir traumų.

Marijampolės regione lovų ligoninėse skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų, nuosekliai mažėja ir yra mažiausias šalyje – 2021 m. šalyje vidutiniškai 10 tūkst. gyventojų teko 60,4 lovos ligoninėse, Marijampolės regione – 28,4 lovos ligoninėse. Tai turi įtaką ribotam stacionarių sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui ir prastiems sergamumo rodikliams Marijampolės regione. Be to, Marijampolės regione, palyginus su kitais regionais, mažas praktikuojančių gydytojų (2021 m. Marijampolės regione 21,8 gydytojai – trečias mažiausias rodiklis šalyje) ir slaugytojų (51,8 slaugytojai – mažiausias rodiklis šalyje) skaičius, tenkantis 10 tūkst. gyventojų.

Mirusių asmenų skaičius, tenkantis 100 tūkst. gyventojų Marijampolės regione aukštesnis nei šalies vidurkis (2021 m. šalyje 1700,1 asmenys, Marijampolės regione – 1880,5 asmenys).

Remiantis standartizuoto mirtingumo, tenkančio 100 tūkst. gyventojų, 2020 m. duomenimis, pagal skirtingas mirties priežastis Marijampolės regione daugiau nei šalyje mirštama dėl piktybinių navikų (šalyje 278,16 asmenys, Marijampolės regione – 290,75 asmenys), kraujotakos sistemos ligų (šalyje 795,19, Marijampolės regione – 911,66) ir išorinių mirčių priežasčių (šalyje 84,98, Marijampolės regione – 101,44), mažiau – virškinimo sistemos ligų (šalyje 73,93, Marijampolės regione – 69,22). Mirtingumas Marijampolės regiono savivaldybėse nevienodas: dėl piktybinių navikų ligų aukščiausias Vilkaviškio rajono savivaldybėje (356,2 asmenys), mažiausias – Marijampolės savivaldybėje (250,6 asmenys); dėl kraujotakos sistemos ligų aukščiausias Šakių rajono savivaldybėje (1063 asmenys), mažiausias – Marijampolės savivaldybėje (833,6 asmenys).

Paminėtina, kad 2020–2021 m. mirčių skaičius ženkliai išaugo – nuo 38281 mirusiųjų 2019 m. iki 47746 mirusiųjų 2021 m. 2020 m. išsiskiria tuo, kad į statistiką buvo įtraukta nauja diagnozių kategorija – Covid-19.

Aukščiau pateikti duomenys rodo, kad tiek sveikatos priežiūros infrastruktūra ir išteklių, tiek prieinamumas, tiek kokybė nėra pakankami, o sveikatos apsaugos sistemos pasirengimas krizėms nepakankamas. Sena ir nusidėvėjusi sveikatos priežiūros įstaigų bazė, žmoniškųjų išteklių trūkumas, ribotas sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumas (ypač kaimo gyventojams), infrastruktūros sveikatinimui trūkumas blogina regiono gyventojų galimybes gauti kokybiškas sveikatos priežiūros paslaugas.

Šalinti prastos regiono gyventojų sveikatos priežastis gali padėti sveikos gyvensenos sąmoningumo didinimas, ligų prevencijos ir profilaktikos priemonių taikymas ir sukurtos palankesnės sąlygos sveikatinimui. Taip pat investicijos į sveikatos priežiūros paslaugų (tame tarpe ilgalaikės priežiūros) materialinės bazės gerinimą taip prisidedant prie kokybiškesnių paslaugų teikimo ir naujų paslaugų teikimo būdų taikymas (pvz. mobilios paslaugos kaimo gyventojams).

3 priežastis. Nepakankama teikiamų švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas

Remiantis Nacionalinės švietimo agentūros duomenimis, šalyje 2021–2022 m. ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančių 3–5 metų vaikų dalis siekė 94,5 proc., tačiau Marijampolės regione nė viena savivaldybė nesiekė šalies vidurkio – Vilkaviškio rajono savivaldybėje šis rodiklis 57-oje vietoje (89,4 proc.) iš visų šalies savivaldybių, Kalvarijos – 48-oje (91,5 proc.), Šakių rajono savivaldybė – 40-oje vietoje (92,6 proc.), Kazlų Rūdos savivaldybė – 31-oje vietoje (93,6 proc.), Marijampolės – 20-oje vietoje (94,2 proc.). Žemam išitraukimui į ikimokyklinį ugdymą gali turėti įtakos regiono specifika – pusė regiono gyventojų gyvena kaimo vietovėse, kur viešųjų paslaugų užtikrinimas ir prieinamumas sudėtingesnis nei miesto vietovėse.

Lyginant Marijampolės regiono savivaldybių 2016–2017 m. ir 2021–2022 m. duomenis, ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančių 3–5 metų vaikų dalis didėjo visose regiono savivaldybėse (labiausiai padidėjo Kalvarijos savivaldybėje – 27,9 proc.). Tai lėmė pagerintas ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo prieinamumas – visose regiono savivaldybėse tuo pačiu laikotarpiu augo vietų skaičius ikimokyklinio ugdymo įstaigose nuo 4987 vietų 2017 m. iki 5591 vietų 2021 m.

Marijampolės regiono savivaldybių ikimokyklinio ugdymo įstaigose yra neužpildytų vietų, nors vaikų ikimokykliniame ugdyme dalis, palyginti su atitinkamo amžiaus vaikais, yra maža (2021 m. vietų skaičius, tenkantis 100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, Marijampolės regione buvo 111 vietos, kiek didesnis nei šalies vidurkis (110 vietos), didesnis vietų skaičius, tenkantis 100-ai vaikų, lankančių ikimokyklinio ugdymo įstaigas, buvo trijuose regionuose).

Marijampolės regione didesnė gyventojų dalis gyvena kaimo vietovėse ir ikimokyklinio ugdymo prieinamumas jiems gali būti ribotas. Vaikų dalyvavimas ikimokykliniame ugdyme sudaro galimybę tėvams greičiau grįžti į darbo rinką, stiprina vaikų socialinius ir mokymosi įgūdžius bei turi įtakos tolesniems vaiko pasiekimams.

Šalyje bendrojo ugdymo mokyklų mokinių 2010–2019 m. laikotarpiu skaičius mažėjo, nuo 2019 m. šis skaičius pradėjo didėti. Tačiau Marijampolės regionas yra vienas iš penkių regionų, kuriuose mokinių skaičius toliau mažėja, nors ir lėtesniais tempais. Marijampolės regione bendrojo ugdymo mokyklose 2021–2022 m. mokėsi 16121 mokinys.

Vertinant mokinių rezultatus, matomos sąsajos tarp pagrindinio ugdymo pasiekimų patikrinimo (PUPP) ir Valstybinių brandos egzaminų (VBE) rezultatų. Šakių rajono ir Marijampolės savivaldybių mokinių lietuvių kalbos ir literatūros PUPP rezultatai yra aukštesni nei šalies vidurkis. Šiose savivaldybėse taip pat geresni VBE lietuvių kalbos ir literatūros rezultatai. Tuo tarpu matematikos tiek PUPP, tiek VBE rezultatai nesiekia šalies vidurkio. Apskritai visų kitų dalykų regiono mokinių VBE rezultatai yra prastesni nei šalyje (dažnai didesnė dalis neišlaikiusiųjų arba pasiekusiųjų patenkinamą lygį, mažesnė – aukščiausiąjį lygį).

Marijampolės regione palyginus su šalies vidurkiu yra mažesnė dalis aukštos kvalifikacijos mokytojų. Vidutinis mokytojų amžius Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Vilkaviškio rajono savivaldybėse – 50 metų, Šakių rajono savivaldybėje – net 53 metai. Tai rodo, kad artimiausiu metu bus susiduriama su vis didesniu pedagoginio personalo trūkumu regiono mokyklose.

Vertinant ugdymo aplinką ir infrastruktūrą, bendrojo ugdymo mokyklų, turinčių laboratorijas, dalis beveik visose Marijampolės regiono savivaldybėse (išskyrus Vilkaviškio rajono savivaldybę) 2020 m. buvo mažesnė nei šalies vidurkis. Mokymosi patalpų plotas, tenkantis vienam mokiniui, visose Marijampolės regiono savivaldybėse, išskyrus Marijampolės savivaldybę, yra didesnis nei šalies vidurkis ir įvertinus penkerių metų laikotarpį, visose savivaldybėse (išskyrus Marijampolės) didėjo.

Marijampolės regione mokinių, dalyvaujančių neformaliojo švietimo programose, dalis yra mažesnė nei šalies vidurkis (2021 m. šalyje dalyvavo – 26,4 proc., Marijampolės regione – 23,2 proc. mokinių). Marijampolės regiono savivaldybėse neformaliame ugdyme dalyvaujančių mokinių dalis taip pat skiriasi – nuo 34,6 proc. Kazlų Rūdos savivaldybėje iki 18,3 proc. Marijampolės savivaldybėje. Kazlų Rūdos ir Vilkaviškio rajono savivaldybėse neformaliame ugdyme dalyvaujančių mokinių dalis didesnė nei šalies vidurkis.

Marijampolės regione bendrojo ugdymo mokyklų abiturientų tolimesnio mokymosi rodiklis vienas žemiausių – 2021 m. toliau mokėsi tik 68,9 proc. abiturientų (šalyje – 71,7 proc.). Palyginti su kitais regionais, Marijampolės regione mažiau tęsiančių mokslus universitetuose ir kolegijose. Vertinant pastarojo dešimtmečio tendencijas, abiturientai vis dažniau renkasi profesinio mokymo įstaigas (Marijampolės regione 2021 m. 14,6 proc. abiturientų rinkosi profesinio mokymo įstaigas, šalyje – 10,8 proc.), rečiau – universitetus (Marijampolės regione 2021 m. 33,5 proc. abiturientų rinkosi universitetus, šalyje – 40,2 proc.). Kurį laiką mažėjęs universitetinių studijų populiarumas vėl auga. Gyventojų, turinčių aukštą išsilavinimą, Marijampolės regione daugėja, tačiau gyventojų išsilavinimas vis dar išlieka vienas žemiausių lyginant su kitais regionais.

2 PROBLEMA. MENKAS REGIONO EKONOMIKOS AKTYVUMAS IR INVESTICINIS PATRAUKLUMAS

Marijampolės regione sukuriamas BVP yra vienas mažiausių šalyje, ir nuo pat 2000 m. kasmet jo dalis šalies BVP mažėja (nedidelis padidėjimas fiksuotas 2020-aisiais, kai Marijampolės regione sukuriama BVP dalis šalies struktūroje buvo 3 proc., o 2019 m. – 2,9 proc., tačiau tai gali būti nulemta pandemijos ir įvestų ribojimų bei Marijampolės regiono specifikos – maža BVP dalis sukuriama paslaugų sektoriuje).

Pagal materialines investicijas, tenkančias vienam gyventojui, regionas yra 7-oje vietoje (lenkia Alytaus, Tauragės, Utenos regionus). Ryškūs netolygumai regiono viduje – Kazlų Rūdos savivaldybė šalyje užima septynioliktą vietą pagal materialines investicijas, tenkančios vienam gyventojui, tuo tarpu Vilkaviškio rajono savivaldybėje – 49-ą. Net 30,9 proc. materialinių investicijų regione sudaro investicijos į apdirbamosios gamybos sektorių.

Mažos tiesioginių užsienio investicijų apimtys (mažesnės tik Tauragės regione) lemia nepakankamą naujų ir geriau apmokamų darbo vietų kūrimą regione. Bruto darbo užmokestis Marijampolės regione – vienas mažiausių Lietuvoje (sudaro 80 proc. šalies vidurkio). Marijampolės regione užimtų gyventojų dalis pagal ekonominės veiklos rūšis skiriasi nuo bendro Lietuvos užimtų gyventojų pasiskirstymo – regione triskart didesnė užimtųjų dalis nei bendrai Lietuvoje dirba žemės ūkio srityje ir mažesnė paslaugų srityje. Bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų yra didesnė nei šalies vidurkis.

Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas Marijampolės regione ir **darbo rinkos poreikių neatitinkanti darbo jėga** nesudaro sąlygų investicijų pritraukimui ir verslo plėtrai. Marijampolės regione maža investicijoms tinkamų sklypų pasiūla – tiek perspektyvių su paruošta infrastruktūra, tiek didelių, kurių plotas yra 10 ir daugiau hektarų (mažesnė pasiūla yra tik trijuose šalies regionuose). Vienas didžiausių iššūkių, su kuriuo susiduria galimi investuotojai ir esami verslai – žmoniškųjų išteklių neatitikimas rinkos poreikiams (regione aukštąjį išsilavinimą turinčių gyventojų dalis yra viena mažiausių lyginant su kitais šalies regionais, atsižvelgiant į regiono specializaciją ir darbo rinkos poreikius trūksta inžinerinį išsilavinimą turinčių potencialių darbuotojų).

Pagal regione kuriamą pridėtinę vertę 1 gyv. regionas yra 8 pozicijoje. Marijampolės regione sukuriama pridėtinė vertė vienam gyventojui yra viena mažiausių, nes didžioji jos dalis sukuriama žemesnės pridėtinės vertės sektoriuose – gamyboje, žemės ūkyje, ir atitinkamai mažiau didesnės pridėtinės vertės sektoriuose. Vertinant pridėtinės vertės duomenis Marijampolės regiono viduje, skirtumai taip pat dideli – Kazlų Rūdos ir Marijampolės savivaldybėse sukuriama pridėtinė vertė vienam gyventojui 2,5 karto didesnė, nei Kalvarijos, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajonų savivaldybėse. Regione yra stiprių maisto, medienos, metalo įmonių, turinčių plačią eksporto geografiją. Pagal lietuviškos kilmės prekių eksportą regionas yra 7-oje vietoje šalyje. 2021 m. eksportas gerokai išaugo lyginant su 2020 m.

Istoriškai stiprus žemės ūkis (vidutinis žemės derlingumo balas Marijampolės regione yra didžiausias iš visų šalies regionų) turi įtakos regiono ekonominei specializacijai, gyventojų užimtumo struktūrai, kuriamai pridėtinei vertei. Regione sukuriama daugiau nei dešimtadalis šalies bendrosios žemės ūkio produkcijos (4-ta vieta šalies mastu).

Augant turizmo srities sektoriaus kuriamai pridėtinei vertei bei didėjant užimtųjų su turizmu susijusiose ūkinėse veiklose, kaip viena galimybių padidinti regiono gyventojų aktyvumą būtų turimų regiono išteklių panaudojimas. Atsižvelgiant į tai, kad pusė Marijampolės regiono gyventojų gyvena kaimo gyvenamosiose vietovėse, ūkinių veiklų diversifikacijai regione galėtų būti išnaudojamas rekreacijai ir turizmui pritaikytinų objektų potencialas – miškai, piliakalniai, dvarai, tautinio atgimimo paveldas ir kt. objektai. Tam reikalingas turimų objektų pritaikymas lankymui, jų įvairovės ir patrauklumo didinimas, siekiant, kad atvykusieji į Marijampolės regioną jame pasilikėtų ilgiau.

Menką regiono ekonominio aktyvumo problematiką padėtų spręsti infrastruktūros verslo plėtrai pritaikymas, reikiamos kvalifikacijos specialistų rengimas regione, savivaldybių veikla investicijų pritraukimo, verslumo ir veiklų diversifikavimo skatinimo srityje. Tai pagrindžia Bendrojo plano nuostatos – siekiant transformuoti Lietuvos ekonomiką į inovatyvią, klimatui neutralią, konkurencingą ir aukštą pridėtinę vertę kuriančią ekonomiką, prioritetą iki 2030 m. teikti skaitmeninės žiedinės ekonomikos, naujų verslo modelių, investicijų ir mokslinių tyrimų bei ekonominės infrastruktūros vystymui. Tiesiogines užsienio investicijas pritraukti į apdirbamosios gamybos, gyvybės mokslų ir paslaugų tikslinius sektorius⁵.

Nustatytos 2-osios problemos „Menkas regiono ekonomikos aktyvumas ir investicinis patrauklumas“ priežastys:

1 priežastis: Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas, atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos.

2 priežastis: Nepakankamos sąlygos gyventojų ekonominiam aktyvumui, maža ūkinių veiklų įvairovė.

1 priežastis. Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas, atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos

Marijampolės regione sukuriamas BVP vienam gyventojui 2020 m. sudarė 60,9 proc. šalies vidurkio. Kasmet Marijampolės regione sukuriama BVP dalis šalies BVP mažėja (2010–2020 m. laikotarpiu didėjo tik Vilniaus ir Kauno apskrityse). Tai rodo didėjančius skirtumus tarp regionų šalies viduje.

Marijampolės regione palyginti su kitais regionais sukuriama pridėtinė vertė vienam gyventojui yra viena mažiausių (2020 m. Marijampolės regione – 4,55 tūkst. eurų, Vilniaus – 14,16 tūkst. eurų). Marijampolės regiono savivaldybėse sukuriama pridėtinė vertė skiriasi kartais: 2020 m. duomenimis, didžiausia pridėtinė vertė sukuriama Kazlų Rūdos (6,89 tūkst. eurų 1 gyventojui) ir Marijampolės (6,74 tūkst. eurų 1 gyventojui) savivaldybėse ir mažiausia – Vilkaviškio rajono (2,46 tūkst. eurų 1 gyventojui), Šakių rajono (2,57 tūkst. eurų 1 gyventojui) ir Kalvarijos (2,73 tūkst. eurų 1 gyventojui) savivaldybėse. Duomenys apie pridėtinę vertę pagal ekonominės veikos rūšis Marijampolės regiono viduje parodo skirtumus tarp savivaldybių – Marijampolės savivaldybėje pridėtinė vertė kuriama įvairesnėse veiklose, Kazlų Rūdos savivaldybėje dominuoja apdirbamoji gamyba (2020 m. buvo sukuriama beveik 63 proc. savivaldyje sukuriamos pridėtinės vertės), Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono

⁵ Bendrojo plano tekstinės dalies 200 p.;

savivaldybėse – apdirbamoji gamyba, prekyba, transportas ir žemės ūkis. Kalvarijos savivaldybėje didžiausia dalis pridėtinės vertės sukuriama transporto srityje (32,5 proc.).

Marijampolės regione materialinės investicijos, tenkančios 1 gyventojui vienos žemiausių šalyje ir 2020 m. sudarė 1560 eurus, o tai 2 kartus mažiau, nei šalies vidurkis (3239 eurai vienam gyventojui) ir beveik 3 kartus mažiau nei Vilniaus apskrityje (4570 eurai vienam gyventojui). Regiono viduje skirtumai dideli – daugiausia materialinių investicijų 2020 m. vienam gyventojui teko Kazlų Rūdos savivaldybėje (2186 eurai) ir Marijampolės savivaldybėje (1962 eurai), mažiausiai – Kalvarijos (1041 euras), Vilkaviškio rajono (1124 eurai) ir Šakių rajono (1248 eurai) savivaldybėse. 2020 m. palyginus su 2019 m. skirtumai regiono viduje sumažėjo, nes materialinės investicijos išaugo Šakių rajono (nuo 949 eurų 2019 m. iki 1248 eurų 2020 m.) ir Vilkaviškio rajono (nuo 589 eurų 2019 m. iki 1124 eurų 2020 m.) savivaldybėse. Palyginus su kitais regionais, Marijampolės regione gana didelę dalį materialinių investicijų sudaro investicijos į apdirbamosios gamybos (30,9 proc. visų regiono investicijų, šalyje 13,5 proc.), žemės ūkio (9,7 proc. visų regiono investicijų, šalyje 2,6 proc.) sektorius.

Marijampolės regione žemas tiesioginių užsienio investicijų, tenkančių vienam gyventojui, lygis – šalyje joms nuosekliai augant, Marijampolės regione 2019–2020 m. jos mažėjo. Tiesioginės užsienio investicijos 2020 metais, tenkančios vienam gyventojui, Marijampolės regione buvo antros žemiausios šalyje (992 eurai, kai Vilniaus regione – 21830 eurų). Vertinant tiesioginių užsienio investicijų rodiklius vienam gyventojui Marijampolės regiono savivaldybių lygiu, lyderė Kazlų Rūdos savivaldybė. Aukštą rodiklį savivaldybėje gali lemti tai, kad šioje savivaldybėje veikia stambi užsienio kapitalo gamybos įmonė – „Ikea Industry Lietuva“. Prasčiausi rodikliai išlieka Vilkaviškio rajono savivaldybėje.

Darbo užmokestis (bruto, su individualiosiomis įmonėmis) Marijampolės regione didesnis tik už darbo užmokestį Tauragės regione ir 2021 m. sudarė 1272,1 euro, kai Vilniaus regione – 1762,8 eurai, o šalyje – 1579,4 eurai). Marijampolės regione didžiausias darbo užmokestis ir didžiausia pridėtinė vertė sukuriama tose savivaldybėse, kur didesnė ūkinių veiklų įvairovė bei didesnės materialinės ir tiesioginės užsienio investicijos, ir priešingai – mažiausias darbo užmokestis, sukuriama mažiausia pridėtinė vertė tose savivaldybėse, kuriose dominuoja žemės ūkio veikla, mažos užsienio ir materialinės investicijos.

Pagal 2021 m. mėnesinių piniginių disponuojamųjų pajamų sudėties duomenis, Marijampolės regione mažiausia dalis gaunančiųjų pajamas iš samdomo darbo ir didžiausia iš savarankiško darbo, kas taip pat siejasi su aukštais nedarbo rodikliais, mažu darbo užmokesčiu.

Marijampolės regione yra maža investicijoms tinkamų sklypų pasiūla (A ir B kategorijos) (mažesnė yra tik trijuose šalies regionuose) – viso 43,1 ha. Didžiojoje dalyje sklypų, tinkamų investicijoms, infrastruktūros išvystymas užtruktų iki 3 metų, o tai rodo nepakankamas sąlygas ir pasirengimą pritraukti investuotojus.

Bendrojo plano konkretizuotuose sprendiniuose⁶ numatomas Marijampolės kaip regioninio palaikomojo tipo centro esamos laisvosios ekonominės zonos vystymas. Bendrajame plane regioninio lygmens „Rail Baltica“ geleivių geležinkelio stotys ir stotelės Marijampolės regione suplanuotos Marijampolėje ir Kazlų Rūdoje, numatant užtikrinti „Rail Baltica“ geležinkelio linijoje numatytų tarptautinių ir regioninių stočių daugiarūšį pasiekiamumą⁷. Kas taip pat pagrindžia infrastruktūros pritaikymo investicijoms būtinumą, išnaudojant geografinės padėties ir transporto infrastruktūros potencialą (Valstybei strategiškai svarbiais projektais pripažintus „Via Baltica“ ir „Rail Baltica“ bei veikiančių LEZ ir pramonės parkų vystymą⁸). Bendrajame plane taip pat identifikuotas poreikis stiprinti Vilkaviškio ir Kalvarijos ir Marijampolės mišrias partnerystes sietinas su aplinkosaugos, industrinių teritorijų regeneracijos, logistikos ir pramonės plėtros politika⁹.

Vertinant Marijampolės regiono savivaldybių ekonominį potencialą lemiančius veiksnius, geresnius Marijampolės savivaldybės socialinius ekonominius rodiklius būtų galima paaiškinti ir regiono centro statusu (Marijampolės miestas kaip regiono traukos ir darbo vietų centras užtikrina ekonominį aktyvumą). Tuo tarpu Kazlų Rūdos savivaldybės – vienos mažiausių savivaldybių šalyje, ekonominė situacija smarkiai nulemta didelių investuotojų sukurtų darbo vietų, o kartu ir daromos įtakos socialinei situacijai bei ekonominiam aktyvumui – kuriasi smulkesni verslai, aptarnaujantys didesnę perkamąją galią turinčius šios savivaldybės gyventojus (veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, Marijampolės regione didžiausias Marijampolės ir Kazlų Rūdos savivaldybėse), be to Kazlų Rūdos savivaldybės ekonominiam gyvybingumui įtaką turi Kauno kaip stipraus ekonominio centro efektas (Kazlų Rūdos savivaldybė ribojasi su Kauno regionu).

⁶ Bendrojo plano brėžiniai „Regionai 2030“ bei „Kompleksinė infrastruktūra ir teritorijų rezervavimas valstybės poreikiams“;

⁷ Bendrojo plano tekstinės dalies 244-245 p.;

⁸ Bendrojo plano tekstinės dalies 2 priedas „Valstybei strategiškai svarbūs projektai ir jų objektai (LR BP koncepcijoje įvardinti kaip „Lietuvos Strateginiai objektai“), planuojami įgyvendinti iki 2030 m. (brėž. Kompleksinė infrastruktūra ir teritorijų rezervavimas valstybės poreikiams)“;

⁹ Bendrojo plano tekstinės dalies 118 p.;

Lietuviškos kilmės prekių eksporto apimtys iš Marijampolės regiono kasmet augo (didesni augimo tempai pastebimi lyginant 2020 m. ir 2021 m. rodiklius), tačiau šalies eksporto struktūroje yra vienas iš mažiausių ir sudaro 3,1 proc., 2021 m. siekė 658,3 mln. eurų.

Tai rodo būtinybę pritraukti investuotojus į regioną jiems sudarant tinkamas sąlygas. VŠĮ Investuok Lietuvoje kaip svarbiausius privalumus pritraukiant investicijas, akcentuoja galimybę greitai pradėti verslą, išvystytą infrastruktūrą, taip pat – kompetencijas ir žmogiškąjį kapitalą.

Kitas iššūkis, su kuriuo susiduria Marijampolės regionas – reikiamą kvalifikaciją turinčios darbo jėgos trūkumas. Marijampolės regione gyventojų išsilavinimas – vienas žemiausių šalyje (32 proc. užimtųjų turi aukštą išsilavinimą ir tai yra beveik perpus mažiau nei Vilniaus regione). Abiturientų tolesnio mokymosi rezultatai taip pat vieni žemiausių (Marijampolės regione, remiantis 2021 m. duomenimis, toliau mokosi tik 68,9 proc. abiturientų, o besimokančių universitetuose dalis antra mažiausia šalyje (33,5 proc.).

Aukštas nedarbo lygis rodo, kad esama darbo jėga neatitinka rinkos poreikių. Bedarbių proc. nuo darbingo amžiaus gyventojų¹⁰ 2022 m. viduryje Marijampolės regione buvo antras didžiausias šalyje ir sudarė 9,8 proc. ir viršijo šalies vidurkį (9,1 proc.). Marijampolės regiono savivaldybėse 2022 m. liepos mėn. didžiausias bedarbių proc. nuo darbingo amžiaus gyventojų buvo Kalvarijos (13,5 proc.), Kazlų Rūdos (12,4 proc.) ir Vilkaviškio rajono (11,1 proc.) savivaldybėse.

Didžiausi regiono darbdaviai¹¹ – maisto pramonės, medienos ir metalo apdirbimo, tekstilės, transporto įmonės, o tai lemia, kad darbuotojų, turinčių inžinerinį išsilavinimą, poreikis regione didelis. Marijampolės regione veikia viena aukštojo mokslo įstaiga – Marijampolės kolegija, ir viena profesinio rengimo įstaiga – Marijampolės profesinio ugdymo centras. VŠĮ Investuok Lietuvoje pateiktose rekomendacijose dėl Marijampolės regiono pasirengimo pritraukti investicijas¹² nurodoma, kad Marijampolės kolegijoje nėra inžinerinei pramonei aktualiose specialybose studijuojančių studentų, o Marijampolės profesinio rengimo centre šie studentai sudaro 6,9 proc. visų, o tai neatitinka verslo poreikių. Remiantis VŠĮ Investuok Lietuvoje rekomendacijomis, Marijampolės regione nepakankami ir profesinio orientavimo veiksmai (karjeros specialistų trūkumas).

2 priežastis. Nepakankamos sąlygos gyventojų ekonominiam aktyvumui, maža ūkinių veiklų įvairovė

Gyventojų ekonominį aktyvumą lemia daugybė veiksnių. Marijampolės regionas išsiskiria didesniu kaimo gyventojų skaičiumi (2022 m. duomenimis, 31,8 proc. šalies gyventojų gyvena kaime, Marijampolės regione – 49,4 proc., Kalvarijos savivaldybėje – 60 proc., Kazlų Rūdos – 49,9 proc., Marijampolės – 33,2 proc., Šakių rajono – 68,6 proc., Vilkaviškio rajono savivaldybėje – 56,7 proc.). Tokia demografinė situacija turi įtakos gyventojų užimtumui pagal ekonominės veiklos rūšis – Marijampolės regione 2021 m. triskart didesnė užimtųjų dalis nei bendrai Lietuvoje dirba žemės ūkio srityje, o palyginus su Vilniaus regiono duomenimis, Marijampolės regiono užimtųjų paslaugų srityje dalis net 20 proc. mažesnė nei Vilniaus regione. Gyvenimas kaimiška regione lemia žmonių galimybes būti aktyviems, versliams dėl mažesnių galimybių. Bendrajame plane nurodoma, kad plėtotinos veiklos kaimo vietovėse be žemės ir miškų ūkio – turizmo paslaugos, amatai, statyba, remontas, trumposios maisto grandinės, aplinkosauga, viešosios paslaugos, bendruomeninė veikla, susisiekimo paslaugos¹³, kas patvirtina būtinybę didinti ūkinių veiklų įvairovę kaimo vietovėse.

Gyventojų verslumo lygį bei ekonominių veiklų įvairovę rodo veikiančių mažų bei vidutinių įmonių skaičius. Marijampolės regione veikiančių mažų ir vidutinių įmonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų, yra 18,5 įmonės ir tai yra antras mažiausias rodiklis šalyje (33 įmonės), Vilniaus regione – net 48 įmonės, Kauno ir Klaipėdos regionuose – 33 įmonės.

2021 m. didžiausias darbo jėgos aktyvumo lygis¹⁴ – Vilniaus (83,1 proc.) ir Klaipėdos (79,7 proc.) regionuose, mažiausias – Marijampolės ir Utenos regionuose (po 70,4 proc.), šalies vidurkis – 78,3 proc.

Palyginus nuolatinių gyventojų skaičiaus regionuose dalį mieste ir kaime su darbo jėgos aktyvumo lygiu, matyti, kad didžiųjų miestų regionuose gyventojų aktyvumas yra aukštesnis, nei kaimiškuose regionuose, o neaktyvių gyventojų dalis kaime didesnė už neaktyvių gyventojų dalį mieste. Marijampolės regione neaktyvių gyventojų kaime dalis nuo visų neaktyvių gyventojų 2021 m. sudarė 54,5 proc.

¹⁰ Šaltinis: Užimtumo tarnyba prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos;

¹¹ Šaltinis: 2022-08-11 SODROS atviri įmonių duomenys;

¹² Šaltinis: VŠĮ Investuok Lietuvoje 2021-09-06 raštas Nr. 2021-661-S „Dėl regiono pasirengimo pritraukti investicijas“;

¹³ Bendrojo plano tekstinės dalies 141 p.;

¹⁴ Darbo jėgos aktyvumo lygis – rodiklis, išreiškiamas pasirinktos amžiaus grupės darbo jėgos ir to paties amžiaus visų gyventojų santykiu (Statistikos departamentas);

Regiono patrauklumą ir ekonominį gyvybingumą bei gyventojų gyvenimo kokybę didina patraukli aplinka, pritaikyta infrastruktūra, kuri yra svarbi ne tik stambių verslų pritraukimui, bet ir ūkinių veiklų diversifikacijai. Bendrojo plano sprendiniuose (Regionai 2030) detalizuoti urbanistinių centrų ekonominės veiklos prioritetai, juose siūloma Marijampolės kaip regioninio palaikomojo tipo centro vystymo sritis – mišri ekonominė veikla. Tai pagrindžia poreikį ir būtinumą plėsti ekonominių veiklų įvairovę, sudaryti sąlygas gyventojų verslumui, ūkinių veiklų diversifikacijai.

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, kasmet auga turizmo kuriama pridėtinė vertė šalyje (2019 m. sudarė 1291,5 mln. eurų, 2020 m. pridėtinė vertė mažėjo dėl pandemijos ir įvestų ribojimų) bei dirbančiųjų skaičius turizmui būdingose ekonominės veiklos rūšyse (nuo 40,9 tūkst. 2010 m. iki 51,4 tūkst. 2019 m.). Siekiant pasinaudoti šiomis augančio sektoriaus galimybėmis, būtinas regiono potencialo identifikavimas ir jo panaudojimo galimybių didinimas.

Bendrajame plane nustatyta, kad dalis Marijampolės regiono teritorijos priskirtina regioninės reikšmės Suvalkijos kultūros paveldo arealui, o Šakių rajono sav. – nacionalinės reikšmės Kauno krašto ir Panemunės kultūros paveldo arealui¹⁵. Marijampolės regionas turi išskirtinų istorinio paveldo (ypač susijusio su tautiniu atgimimu) objektų ir lankomų vietų. Vertinant nekilnojamojo kultūros vertybių registro 2022-08-12 duomenis, Marijampolės regione lyginant su kitais yra mažiausias nekilnojamojo kultūros vertybių skaičius – 1186 vertybės, didžiausias – Vilniaus regione (6021 vertybės). Pagal reikšmingumą lemiantį vertingųjų savybių pobūdį, gausiausia ir įvairiausia kultūros vertybių yra Šakių ir Vilkaviškio rajonų savivaldybėse. Marijampolės regione gausiausia architektūrinių, memorialinių, istorinių ir archeologinių vertybių.

Menkas regiono kultūrinio potencialo išnaudojimas turizmo ir verslumo plėtrai, prasta objektų būklė, turizmo rinkodaros priemonių nebuvimas, nepakankamas lankytinų objektų ir paslaugų skaitmenizavimas mažina regiono patrauklumą bei riboja vietos gyventojų verslumo galimybes.

Siekiant įveikinti regionų gamtinius rekreacinius išteklius, gamtinį ir kultūrinį potencialą, kurti naujas darbo vietas, skatinti vietos verslumą, didinti materialines investicijas bei mažinti regionų atskirtį nustatytas kaip vienas prioritetų rekreacijos ir turizmo vystymo srityje – kompleksinėmis priemonėmis įveikinti gamtinius rekreacinius išteklius Rytų, Vakarų, Pietų, Šiaurės ir Vidurio Lietuvos partnerysčių grupių arealuose¹⁶. Partnerystės principo taikymas, priemonių kompleksiskumas padėtų padidinti regiono žinomumą.

3 PROBLEMA. NEPAKANKAMAI TVARUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR APLINKA

Didelę **oro taršą šiltnamio efektą sukurančiomis dujomis** Marijampolės regione lemia dideli kelių transporto priemonių srautai (Marijampolės regione – antras didžiausias individualių transporto priemonių skaičius, tenkantis 1000 gyventojų; taip pat Marijampolės regioną kerta Via Baltica magistralė, kurioje vidutinis metinis paros eismo intensyvumas¹⁷ vienas didžiausių šalyje). Žūstančiųjų skaičiumi keliuose Marijampolės regionas lenkia šalies vidurkį, o miestų gatvių tankio duomenimis, Marijampolės regione šis tinklas tankiausias šalyje. Tai rodo **eismo saugos ir darnaus judumo priemonių poreikį**.

Žemas gyventojų naudojimas viešuoju transportu (Marijampolės regione vidutiniškai vienam gyventojui tenkančių kelionių autobusais skaičius antras mažiausias šalyje) bei nepakankamas dviračių takų tinklo išvystymas (dviračių takų ilgis regione – mažiausias šalyje) rodo, kad būtini į ekologiją orientuoti sprendimai, kurie leistų rinktis **alternatyvius susisiekimo būdus**, saugesnius ir patogesnius gyventojams bei sveikesnius aplinkai.

Savivaldybėse, kuriose išvystyta pramonė, išmetami dideli kiekiai teršalų iš stacionarių taršos šaltinių (ypač Kazlų Rūdos ir Marijampolės savivaldybėse). **Nepakankamą pastatų energetinį efektyvumą** rodo aplinkos orą teršiančių medžiagų vidutinės metinės koncentracijų vertės (Marijampolės regione antras didžiausias taršos rodiklis sieros dioksido teršalais, kurių vienas pagrindinių šaltinių – energetikos objektai).

Marijampolės regione nėra nacionalinių parkų, mažai kitų saugomų teritorijų, regiono miškingumas mažiausias šalyje, didžioji dalis regiono ploto naudojama žemės ūkiui, o tai lemia prastą **kraštovaizdžio** būklę (Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano kraštovaizdžio tvarkymą reglamentuojančiuose sprendiniuose didžioji dalis Marijampolės regiono ploto priskirta probleminiam aplinkosauginiam arealui – Sūduvos agrarinės dykros rajonui). Išvystytas žemės ūkis turi įtakos ir **prastai vandens telkinių ekologiškai būklei**. Prie vandenių taršos prisideda tai, kad dalis nuotekų regione yra valomos nepakankamai. Nepakankama geriamojo vandens ir nuotekų tinklų plėtra neužtikrina švaraus geriamojo vandens tiekimo gyventojams, bei tinkamo nuotekų išvalymo ir tvarkymo.

¹⁵ Bendrojo plano konkretizuotų sprendinių brėžinys „Kultūros politika ir rekreacija“;

¹⁶ Bendrojo plano tekstinės dalies 538 p.;

¹⁷ Šaltinis: Lietuvos automobilių kelių direkcija <https://maps.eismoinfo.lt/portal/apps/sites/#/npp/pages/intensity>;

Atliekų tvarkymo sistema regione išplėtotą, tačiau **atliekų rūšiavimas** nėra pakankamas, regione atliekų, surenkamų konteineriuose, dalis yra viena didžiausių šalyje.

Dalis šių problemų yra nulemtos ir **nepakankamo gyventojų ekologinio sąmoningumo**.

Tiek oro taršos, tiek ekologinės vandens telkinių būklės, tiek kiti aplinkos kokybę apibrėžiantys rodikliai rodo, kad Marijampolės regionas susiduria su ekologiniais iššūkiais, kas klimato kaitos kontekste pagrindžia ir tinkamo pasirengimo **ekstremalioms situacijoms** svarbą.

Tai pagrindžia poreikį investuoti į aplinkai draugiškus susisiekimo, energetikos, vandens tiekimo, kraštovaizdžio išsaugojimo ir kitus sprendimus.

Nustatytos 3-iosios problemos „Nepakankamai tvarus išteklių naudojimas ir aplinka“ priežastys:

1 priežastis: Nepakankamas eismo saugumas, didelės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos dėl nedarnaus judumo;

2 priežastis: Prasta aplinkos kokybė dėl oro, vandens ir kraštovaizdžio taršos, nedarnus išteklių naudojimas bei klimato kaitos padarinių valdymas

1 priežastis. Nepakankamas eismo saugumas, didelės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos dėl nedarnaus judumo

Kaip rodo 2020 m. Lietuvos nacionalinės šiltnamio efektą sukuriančių dujų (ŠESD) apskaitos ataskaitos duomenys, šalyje daugiausia ŠESD išmetė transporto (30,4 proc.) ir energetikos (28,1 proc.) sektoriai. Trečioje vietoje – žemės ūkis (21,1 proc.), kiek mažiau ŠESD išmesta pramonės (15,3 proc.) ir atliekų (4,1 proc.) sektoriuose.¹⁸

Marijampolės regionas – pasienio regionas, Kalvarijos ir Vilkaviškio rajono savivaldybės ribojasi su Lenkijos Respublika, o Vilkaviškio ir Šakių rajonų savivaldybės – su Rusijos Federacijos Kaliningrado sritimi. Tokia geografinė padėtis lemia, kad per regioną eina pagrindiniai susisiekimo koridoriai, jungiantys Helsinkį su Varšuva ir užtikrinantys prekių judėjimą Europos Sąjungos viduje. Numatoma tolesnė tarptautinio greitkelio Via Baltica bei geležinkelio Rail Baltica plėtra, tikėtina, lems transporto (ypač krovinio) srautų didėjimą.

Toks transporto mazgas užtikrina geras galimybes vietos gyventojams susisiekti su kaimyninėmis šalimis bei palyginti greitai pasiekti antrą didžiausią Lietuvos miestą Kauną, tačiau kartu kelia eismo saugos ir gamtos sauginius iššūkius.

Vidutinio metinio paros eismo intensyvumo (VMPEI) 2021 m. duomenys Lietuvos keliuose rodo, kad Marijampolės regione didžiausias eismo intensyvumas kelyje Via Baltica. Via Baltica magistralės atkarpoje nuo Lenkijos sienos iki Kalvarijos eismo intensyvumas mažiausias (8848 automobiliai per parą), nuo Kalvarijos iki Marijampolės – didėja (9003 automobiliai per parą), nuo Marijampolės iki Kauno – didžiausias (svyruoja nuo 13708 iki 17018 automobilių per parą atskirose jo atkarpose) ir siekia eismo intensyvumo link šalies uosto Klaipėdos lygį (kelio Kaunas–Klaipėda atkarpoje mažiausias VMPEI yra 11404). Kiti Marijampolės regiono keliai, pasižymintys dideliu intensyvumu: Marijampolė–Vilkaviškis (5902 automobiliai per parą), Šakiai–Jurbarkas (4503 automobiliai per parą), Vilkauskis–Virbalis (4454 automobiliai per parą), Šakiai–Kaunas (3575 automobiliai per parą), Marijampolė–Prienai (3177 automobiliai per parą), Kazlų Rūda–Marijampolė (2726 automobiliai per parą), Vilkauskis–Kudirkos Naumiestis (2403 automobiliai per parą), Vilkauskis–Pilviškiai (2163 automobiliai per parą), Kazlų Rūda–Kaunas (2029 automobiliai per parą), Marijampolė–Liudvinavas (3177 automobiliai per parą). Tai rodo, kad Via Baltica ir aplinkiniai keliai apkrauti ne tik tarptautinio transporto (ypač krovinio) srautų, bet ir Marijampolės regiono gyventojų, judančių didesnių urbanistinių centrų link.

Pažymėtina, kad krovinio transporto eismo intensyvumas šalyje didžiausias Via Baltica atkarpoje nuo sienos su Lenkija iki Kauno, tai reiškia, kad regioną kerta itin didelę taršą kelianti magistralė. Iki pandemijos (t. y. 2019 m.) eismo intensyvumo rodikliai buvo aukštesni, nes dėl įvestų ribojimų pandemijos valdymui krito keleivių apyvarta beveik dvigubai, tačiau pervežamų krovinių kiekiai kasmet augo net ir pandemijos metu.

Tokie eismo intensyvumo rodikliai susiję ir su eismo saugumu. Marijampolės regione kelių eismo įvykiuose žuvusiųjų skaičius didesnis nei šalies vidurkis (2019 m. 1 mln. gyventojų šalyje teko 66,6 žuvusieji Marijampolės regione – 108,2 žuvusieji; 2020 m. šalyje – 63,0, Marijampolės regione – 66,7 žuvusieji).

Nors eismo įvykių, kuriuose nukentėjo žmonės, skaičius – antras mažiausias šalyje (2019 m. Marijampolės regione 1000 gyventojų siekė 0,9, kai šalyje – 1,1, 2020 m. Marijampolės regione – 0,8, šalyje – 0,9), tačiau žūstančiųjų skaičius rodo, kad Marijampolės regiono kelių intensyvumas sietinas su fatališkais eismo įvykių baigtimis.

¹⁸ Šaltiniai: <https://am.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/klimato-kaita/sesd-apskaitos-ir-prognoziu-ataskaitos-nacionaliniai-pranesimai>;

Marijampolės regiono gyventojų keliavimo įpročius iliustruoja individualių lengvųjų automobilių skaičius – Marijampolės regione jis antras didžiausias šalyje, kur 2021 m. 1000 gyventojų teko 575 automobiliai, kai Vilniaus regione – 447 automobiliai, šalyje vidutiniškai 504 automobiliai. Vidutiniškai Marijampolės regione vienam gyventojui tenkančių kelionių autobusais skaičius – antras mažiausias šalyje ir 2021 m. siekė 13, daugiausia Vilniaus regione – 234. Marijampolės regione mažėja autobusų maršrutų skaičius (2010 m. 157 maršrutai, 2021 m. – 124), o keleivių apyvarotos duomenys rodo, kad didžiųjų miestų regionuose keleivių skaičius didėja, mažuosiuose regionuose – mažėja, o dėl pandemijos įvesti viešojo transporto sektoriaus ribojimai keleivių skaičių dar labiau sumažino (Vilniaus regione 2010 m. 771 004 tūkst. keleivio km, 2019 m. – 987 509 tūkst. keleivio km, 2021 m. – 583 582 tūkst. keleivio km; Marijampolės regione 2010 m. 54 385 tūkst. keleivio km, 2019 m. – 52 088 tūkst. keleivio km, 2021 m. – 21 083 tūkst. keleivio km).

Marijampolės regione 2021 m. kelių su patobulinta danga dalis sudaro 38 proc. ir yra didesnė nei šalies vidurkis (32 proc.). Marijampolės regione miestų gatvių tankis 2021 m. pabaigoje buvo 6 km/km², tai didžiausias rodiklis šalyje (vidutiniškai 4 km/km²). Dviračių takų ilgis Marijampolės regione – mažiausias šalyje ir 2021 m. sudarė 48,2 km (viso šalyje – 1543,3 km). Įvertinus didelį eismo intensyvumą ir automobilių skaičių regione, dviračių takų tinklo plėtra būtų viena iš svarių priemonių mažinant ŠESD kieki regione.

Poreikį sudaryti sąlygas įvairiarūšiam judumui pagrindžia Bendrojo plano sprendiniai. Kaip vienas iš urbanistiniams centrams taikytinų principų Bendrajame plane numatytas efektyvus mobilumas ir optimali susisiekimo infrastruktūra, nes numatoma „skatinti vaikščiojimo ir bevariklio transporto priemonių naudojimą ir didinti pasirinkimo galimybes, pritaikyti šiems judėjimo būdams susisiekimo infrastruktūros vystymą, užtikrinti kokybiškas ir saugias viešojo transporto paslaugas. Miesto plėtrą koncentruoti ties reikšmingais viešojo transporto srautų multimodaliniais taškais. Skatinti daugiarūšiškumą, didinti daugiarūšio transporto pasirinkimo galimybes, vystyti bevariklio transporto ir dalijimosi sprendinių infrastruktūrą. Vyriausybei bendradarbiaujant su savivaldybėmis diegti išmaniąsias technologijas (integruotas visų viešojo transporto rūšių elektroninis bilietas, elektra varomas viešasis transportas)“¹⁹.

Žemas gyventojų naudojimas viešuoju transportu bei nepakankamas dviračių takų tinklo išvystymas rodo, kad būtini į ekologiją ir darnų judumą orientuoti sprendimai, kurie leistų rinktis alternatyvius susisiekimo būdus, saugesnius ir patogesnius gyventojams bei sveikesnius aplinkai.

2 priežastis. Prasta aplinkos kokybė dėl oro, vandens ir kraštovaizdžio taršos, nedarnus išteklių naudojimas bei klimato kaitos padarinių valdymas

Vienas didžiausių teršėjų šalyje – energetikos sektorius (išmeta 28,1 proc. ŠESD). Nepakankamą pastatų energetinį efektyvumą rodo aplinkos orą teršiančių medžiagų vidutinės metinės koncentracijų vertės (Marijampolės regione antras didžiausias taršos rodiklis sieros dioksido teršalais, kurių vienas pagrindinių šaltinių – energetikos objektai).

Marijampolės regione, ypač savivaldybėse, kuriose įsikūrusios stambios pramonės gamyklos, t. y. Kazlų Rūdos ir Marijampolės savivaldybėse, didelė oro tarša iš stacionarių taršos šaltinių. Pagal šį rodiklį Marijampolės regione šiose savivaldybėse tarša 2015–2019 m. laikotarpiu didėjo (2015 m. sudarė 2,7 proc. nuo visų teršalų išmetamų iš stacionarių taršos šaltinių šalyje, 2019 m. – 3,6 proc.), kai tuo pačiu metu vidutiniškai šalyje tokių teršalų mažėjo. Bendrai Marijampolės regione oro tarša iš stacionarių taršos šaltinių 2020–2021 m. laikotarpiu nežymiai sumažėjo ir 2021 m. sudarė beveik 3 proc. nuo visų teršalų išmetamų iš stacionarių taršos šaltinių šalyje.

Intensyvus žemės ūkis turi įtakos prastai vandens telkinių ekologinei būklei. Remiantis Aplinkos apsaugos agentūros pateikiamu Upių, ežerų ir tvenkinių ekologinės būklės žemėlapiu²⁰, matyti, kad Marijampolės regione labai geros ekologinės būklės vandens telkinių nėra (tokie vandens telkiniai dominuoja Utenos regione, kuriame daugybė saugomų teritorijų), daugiausia vidutinės ekologinės būklės vandens telkinių, o kai kurie telkiniai yra blogos ar net labai blogos ekologinės būklės.

Prie vandenų taršos prisideda tai, kad dalis nuotekų regione yra nepakankamai išvalomos. Marijampolės regione nepakankamai išvalytos nuotekos sudaro palyginti mažą dalį visų į paviršinius vandens telkinius išleidžiamų ūkio, buities ir gamybos nuotekų (0,26 proc., nepakankamai išvalytų nuotekų dalis mažesnė keturiuose regionuose), tačiau skaičiumi tai buvo 33,7 tūkst. m³.

Nepakankama geriamojo vandens ir nuotekų tinklų būklė ir ribota plėtra neužtikrina švaraus geriamojo vandens tiekimo gyventojams, bei tinkamo nuotekų išvalymo ir tvarkymo. 2020 m. vandens paėmimo ir sunaudojimo duomenys²¹ rodo, kad vandens nuostoliai Marijampolės regione sudaro beveik 7 proc. visų šalies

¹⁹ Bendrojo plano tekstinės dalies 66.3 p.;

²⁰ Šaltinis: <https://www.arcgis.com/apps/PublicInformation/index.html?appid=7c30964d89f442a684ea5f99f8b8c8b6>;

²¹ Šaltinis: <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/vanduo/vandens-paemimas-ir-naudojimas/vandens-naudojimo-apskaitos-duomenys>;

vandens nuostolių (nors gyventojų skaičius tesudaro 4,8 proc. šalies gyventojų, o sukuriamas BVP sudaro tik 3 proc. viso šalies BVP). Tai rodo, kad regiono vandens tiekimo infrastruktūra yra pasenusi, neekonomiška, o klimato kaitos kontekste, kai susiduriama su tokiais ekstremaliais reiškiniais kaip sausras, ir neužtikrinanti tausojančio išteklių naudojimo.

Nors Marijampolės regiono teritorijoje yra dalis Žuvinto biosferos rezervato (įtrauktas į pasaulinį UNESCO programos „Žmogus ir biosfera“ biosferos rezervatų tinklą), tačiau regione, palyginti su kitais, yra mažai saugomų teritorijų. Marijampolės regione 2022 m. miškai užima 22 proc. teritorijos ir tai mažiausias rodiklis šalyje (33,8 proc.). Didžioji dalis Marijampolės regiono teritorijos ploto naudojama žemės ūkiui. Intensyvus žemės ūkis, monokultūrų auginimas, dideli pesticidų kiekiai kenkia dirvožemio kokybei, jį alina. Marijampolės regione nėra nacionalinių parkų, mažai kitų saugomų teritorijų. Tai lemia prastą dirvožemio bei kraštovaizdžio būklę. Lietuvos Respublikos teritorijos bendrojo plano kraštovaizdžio tvarkymą reglamentuojančiuose sprendiniuose didžioji dalis Marijampolės regiono ploto priskirta probleminiam aplinkosauginiam arealui – Sūduvos agrarinės dykros rajonui. Tai pagrindžia poreikį kraštovaizdžio būklės išsaugojimui, pusiausvyros tarp ekosistemų išsaugojimo ir ekonominės naudos suradimui.

Bendrajame plane nustatyti urbanizuotų teritorijų vystymo principai taip pat pabrėžia būtinybę siekti darnaus miestų vystymo – skatinti saugias, įtraukias, prieinamas žaliąsias ir kokybiškas viešąsias erdves kaip socialinio ir ekonominio vystymosi veiksnius, darniai panaudoti jų potencialą; stiprinti ir intensyvinti visų urbanistinių centrų ekologines struktūras, projektuoti ekosistemų paslaugas, stiprinti ir kurti žaliuosius koridorius ir žaliąsias jungtis; kraštovaizdžio architektūros priemonėmis žaliąsias erdves darniai integruoti į istorinį urbanistinį kraštovaizdį, išsaugant jo vertingąsias savybes²².

Atliekų tvarkymo sistema regione išplėtotą, 2020 m. duomenimis, komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos Marijampolės regione teikiamos 100 proc. gyventojų ir ūkio subjektų. Marijampolės regione atliekų, surenkamų konteineriuose, dalis yra trečia didžiausia šalyje ir 2020 m. sudarė 84,8 proc. Marijampolės regione mažiau nei vidutiniškai šalyje surenkama atliekų didelių gabaritų atliekų surinkimo aikštelėse (Marijampolės regione – 4,17 proc., šalyje – 7,24 proc.), taip pat mažesni nei vidutiniškai šalyje kiekiai Marijampolės regione surenkama apvažiuojant atliekų turėtojus (Marijampolės regione – 2,31 proc., šalyje – 3,23 proc.), kas, atsižvelgiant į regiono specifiką – didelį gyventojų skaičių kaimo vietovėse, rodo poreikį apsvastyti įvairesnes atliekų surinkimo priemones. Atliekų perdirbimas regione kasmet didėjo ir 2020 m. buvo antras aukščiausias šalyje (Marijampolės regione perdirbta/panaudota pakartotinai 65,23 proc. komunalinių atliekų, šalyje – 45,94 proc.). Tačiau remiantis Aplinkos apsauga agentūros duomenimis, 2020 m. Marijampolės regione trūkstamas konteinerių, skirtų antrinėms plastiko, stiklo ir popieriaus žaliavoms surinkti, buvo didesnis nei 6 šalies regionuose.

Remiantis Preliminaraus potvynių rizikos vertinimo atnaujinimu 2011–2018 m.²³, Marijampolės regione taip pat yra vietovių, kuriose didelė potvynių rizika (per visą regioną tekanti Šešupės upė). Tiek oro taršos, tiek ekologinės vandens telkinių būklės, tiek kiti aplinkos kokybę apibūdinantys rodikliai rodo, kad Marijampolės regionas susiduria su ekologiniais iššūkiais, kas klimato kaitos kontekste pagrindžia ir tinkamo pasirengimo ekstremalioms situacijoms svarbą.

Gyventojų sprendimus rūšiuoti atliekas, rinktis bevarikles transporto priemones lemia ne tik ekologinis sąmoningumas, bet ir tai, ar sudarytos sąlygos šiems pasirinkimams. Tad siekiant keisti gyventojų vartojimo, atliekų rūšiavimo, keliavimo ir kitus įpročius yra svarbu didinti ekologinį gyventojų sąmoningumą bei sudaryti sąlygas investuojant į reikiamą infrastruktūrą.

1 lentelė. Regiono problemos ir jų giluminės priežastys, sąsajos su RPP nustatytais pagrindinėmis regioninės plėtros problemomis

Eil. Nr.	Regiono plėtros problemos	Regiono plėtros problemų giluminės priežastys	Regiono plėtros problemų ir jų priežasčių sąsaja su RPP nurodytais pagrindinėmis regioninės plėtros problemomis	
			Regioninės plėtros problemos	Regiono plėtros problemų ir jų giluminių priežasčių sąsajos su pagrindinėmis regioninės plėtros problemomis paaiškinimas
1	2	3	4	5

²² Bendrojo plano tekstinės dalies 66.7 p.;

²³ Šaltinis: https://vanduo.old.gamta.lt/files/Preliminary_flood_risk_assessment_2011_2018.pdf

1.	Didelė socialinė atskirtis ir aukštas skurdo rizikos lygis	<p>1 priežastis: Socialinės paslaugos neatitinka poreikio, sąlygojamo demografinės ir socialinės situacijos</p> <p>2 priežastis: Nepakankamos sąlygos sveikatinimuisi ir prasta sveikatos priežiūros paslaugų kokybė</p> <p>3 priežastis: Nepakankama švietimo paslaugų kokybė ir prieinamumas</p>	<p>RPP 2 problema: Atskiriems regionams būdinga didesnė skurdo rizika ir socialinė atskirtis</p>	Dėl Marijampolės regiono demografinės struktūros ir ekonominės situacijos aukšti skurdo ir socialinės atskirties rodikliai. Marijampolės regionas RPP išskirtas kaip vienas regionų, pasižyminčių prasčiausiais rodikliais, todėl susiduriančių ir su viešųjų paslaugų kokybės ir prieinamumo užtikrinimo iššūkiais. RPP nurodoma, kad „didėjant ekonominiams skirtumams tarp regionų, didėja ir gyventojų pajamų, skurdo rizikos ir socialinės atskirties netolygumai“.
2.	Menkas regiono ekonomikos aktyvumas ir investicinis patrauklumas	<p>1 priežastis: Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas, atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos</p> <p>2 priežastis: Nepakankamos sąlygos gyventojų ekonominiam aktyvumui, maža ūkinių veiklų įvairovė</p>	<p>RPP 1 problema: Skirtingas regionų ekonominio augimo potencialas ir netolygi ekonomikos plėtra</p>	RPP nurodoma, kad augant ekonominio išsivystymo netolygumams, ekonominis vystymasis lėčiausias atokesniuose, rečiau gyvenamuose regionuose, kuriuose gyventojų skaičius mažėja bei atitinkamai maža ekonominių veiklų koncentracija. RPP nurodoma, kad „didelė ekonominė nelygybė ir tolesnės plėtros kliūtys sietinos su investicijų stoka“. Taip pat RPP akcentuojama, kad „pastebimi ir dideli darbo rinkos tarpregininiai skirtumai“, susiję su žemu išsilavinimu ir gyvenimu kaimo vietovėse. RPP identifikuotos problemos sutampa su Marijampolės regiono esamos situacijos analizės išvadamis – regione žemas investicijų lygis, menkas ekonominis aktyvumas, kas sąlygoja daugybę socialinių ekonominių sunkumų. Tai patvirtina ir RPP identifikuotas poreikis gyventojų užimtumo didinimui, ypatingą dėmesį skiriant kvalifikacijai tobulinti ir naujiems įgūdžiams formuoti, kad užimtumas taptų kokybiškesnis, lemtų didesnės pridėtinės vertės kūrimą bei didesnes darbo pajamas.
3.	Nepakankamai tvarus išteklių naudojimas ir aplinka	<p>1 priežastis: Nepakankamas eismo saugumas, didelės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos dėl nedarnaus judumo</p> <p>2 priežastis: Prasta aplinkos kokybė dėl oro, vandens ir kraštovaizdžio taršos, nedarnus išteklių naudojimas bei klimato kaitos padarinių valdymas</p>	<p>RPP 3 problema: Nepakankamai tvari aplinka, daranti neigiamą įtaką regionų patrauklumui;</p> <p>RPP 2 problema: Atskiriems regionams būdinga didesnė skurdo rizika ir socialinė atskirtis</p>	Marijampolės regiono geografinė padėtis bei ekonominė situacija lemia didelę taršą dėl transporto, žemės ūkio bei gamybos, nesudarytos sąlygos ŠESD mažinimui, bei iššūkiais užtikrinant viešąsias paslaugas, tokias kaip kokybiško geriamojo vandens tiekimas. Regione nustatytos problemos ir jų priežastys siejasi su RPP identifikuotomis problemomis ir jų priežastimis – oro ir vandens kokybe, atliekų rūšiavimo bei perdirbimo, ŠESD mažinimo iššūkiais.

Funkcinės zonos, tikslinės teritorijos ir integruoto vystymo teritorijos

FUNKCINĖS ZONOS STRATEGIJA.

Marijampolės regiono savivaldybės yra susietos funkciniais ryšiais – regiono centre Marijampolėje koncentruojasi darbo vietos bei paslaugos, tai lemia gyventojų judėjimą bei transporto srautus regiono centro link (tai pagrindžia VMPEI duomenys). Siekiant tolygesnio regiono ekonominio vystymosi, būtina užtikrinti tiek tolesnę regiono centro plėtrą, tiek mažesniųjų regiono savivaldybių potencialo didėjimą bei jo išnaudojimą. Bendrajame plane numatomos partnerystės urbanistinėje sistemoje, t. y. numatoma „rengti intensyviais funkciniais ryšiais susijusių savivaldybių teritorijų ar jų dalių bendrus projektus, programas ar planus, siekiant plėtoti hierarchinį

urbanistinės struktūros modelį bei tolygaus šalies vystymo modelio įgyvendinimo²⁴, o „ekonominė plėtra regionuose vykdoma atsižvelgiant į esamą specializaciją ir sukauptą potencialą atitinkamose ekonominės veiklos srityse bei funkcinius ryšius ir bendradarbiavimo galimybes su partnerysčių teritorijose esančiomis savivaldybėmis²⁴“. Siekiant regionų gyvybingumo ir sudaryti prielaidas naujoms plėtos tendencijoms vystytis, panaudoti turimus išteklius, regionuose numatoma formuoti partnerysčių grupes numatytu plėtos prioritetų pagrindu, užtikrinant mobilumą. Išskirtoje Pietų Lietuvos partnerysčių grupėje, apimančioje Kauną, Marijampolę ir Alytų ir jų įtakos zonoje esančius lokalius centrus, susietus funkciniais ryšiais²⁵, vyraujantys išteklių – rekreaciniai, bioprodukcinių ūkių, pramonės ir ekonominiai, paslaugų infrastruktūros, kultūriniai, multimodalumo, o plėtos prioritetas – aukštos technologijos, pramonė, logistika, rekreacija²⁶.

Išskyrus spręstinas Marijampolės regiono problemas bei jų priežastis ir atsižvelgiant į esamos situacijos analizės duomenis, matyti, kad dalis iššūkių būdingi visam regionui (prasta ekonominė situacija, didelė socialinė atskirtis, žemos gyventojų pajamos, žemas užimtumo lygis), o jų sprendimas atskirai yra sunkesnis. Tad numatoma, kad Marijampolės regiono savivaldybių bendradarbiavimas apimtų bendrus veiksmus sprendžiant menko regiono ekonomikos aktyvumo ir investicinio patrauklumo problemą. Bendradarbiaujant regiono savivaldybėms ir kartu sprendžiant bendras regiono problemas bei šalinant jų priežastis būtų užtikrintas efektyvesnis išteklių naudojimas, o sujungus pastangas rezultatas būtų geresnis dėl sinergijos efekto.

Siekiant spręsti visam regionui būdingą menko ekonominio aktyvumo problemą, būtina šalinti jos priežastis. Tuo tikslu rengiama bendra visos Marijampolės regiono savivaldybės apimanti Marijampolės regiono funkcinės zonos strategija, kurioje keliamas tikslas – padidinti regiono investicinį patrauklumą bei paskatinti ekonomikos aktyvumą. Šio Marijampolės regiono funkcinės zonos tikslo numatoma siekti įgyvendinant du uždavinius:

1. Gerinti sąlygas investicijų pritraukimui;
2. Gerinti sąlygas regiono gyventojų ekonominiam aktyvumui (ypač kaimo vietovėse).

Regiono problemos, jų priežastys	Funkcinės zonos strategijos tikslas ir uždaviniai bei jų veiksmai
PROBLEMA – Menkas regiono ekonomikos aktyvumas ir investicinis patrauklumas	TIKSLAS – padidinti regiono investicinį patrauklumą bei paskatinti ekonomikos aktyvumą
1 priežastis: Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas, atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos	1 uždavinys: Gerinti sąlygas investicijų pritraukimui <u>Veiksmai:</u> <ul style="list-style-type: none"> - investicinių sklypų pritaikymas potencialių investuotojų pritraukimui; - profesinio orientavimo veiklos bendrojo ugdymo mokyklose užtikrinant reikiamos kvalifikacijos darbo jėgos pasiūlą regione
2 priežastis: Nepakankamos sąlygos gyventojų ekonominiam aktyvumui, maža ūkių veiklų įvairovė	2 uždavinys: Gerinti sąlygas regiono gyventojų ekonominiam aktyvumui (ypač kaimo vietovėse). <u>Veiksmai:</u> <ul style="list-style-type: none"> - regiono turistinio potencialo pritaikymas lankymui taip sudarant sąlygas įvairesnėms veikloms

1 uždavinys. Gerinti sąlygas investicijų pritraukimui (bendradarbiavimas numatomas tarp Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybių).

²⁴ Bendrojo plano tekstinės dalies 90 p.;

²⁵ Bendrojo plano tekstinės dalies 113 p.;

²⁶ Bendrojo plano tekstinės dalies 30.2 p.;

Kaip viena bendrų regiono problemų priežasčių buvo išskirtas menkas regiono **investicinis patrauklumas**, kurį rodo žemos tiesioginės užsienio investicijos, gana aukštas nedarbo lygis ir kiti rodikliai, o tai lemia užimtumo, darbo užmokesčio bei socialinės atskirties problemas. Siekiant sujungti jėgas ir kartu spręsti šias problemas numatoma potencialiems investuotojams pristatyti regioną kaip vieną investicijoms patrauklią teritoriją, su išvystyta infrastruktūra, susisiekimo galimybėmis bei darbo jėga, kuri atitinka potencialių investuotojų poreikius. Siekiant užtikrinti žmoniškųjų išteklių regione atitiktą verslo poreikiams, numatoma sukurti regioninę profesinio orientavimo sistemą bendrojo lavinimo mokyklose. Šios kompleksinės priemonės, apimančios reikiamos infrastruktūros įrengimą investicijoms pritaikytuose sklypuose, bendrą regiono pristatymą ir žmoniškųjų išteklių atitikimo darbo rinkos poreikiams didinimą, padėtų pritraukti investicijas į regioną, užtikrinti gyvenimo kokybės gerėjimą ir Marijampolės regiono patrauklumą. Bendrojo plano sprendiniuose identifiukuota būtinybė „stiprinti Vilkaviškio ir Kalvarijos ir Marijampolės mišrias partnerystes sietinas su aplinkosaugos, industrinių teritorijų regeneracijos, logistikos ir pramonės plėtros politika“ bei „vystant teritoriją partnerystės pagrindu išnaudoti geografinės padėties šalies atžvilgiu pranašumus, „Rail Baltica“ ir „Via Baltica“ koridorių teikiamą ekonominę, logistikos ir pramonės plėtros potencialą“²⁷, kas sutampa su Marijampolės regiono savivaldybių – Marijampolės, Šakių ir Vilkaviškio rajonų – identifiukuotu poreikiu išvystyti žemės sklypų, tinkamų investicijoms infrastruktūrą. Tiek žmoniškųjų išteklių atitikties darbo rinkos poreikiams, tiek reikiamos infrastruktūros investicijų pritraukimui pritaikymo poreikį identifiukuoja ir VŠĮ Investuok Lietuvoje parengtose rekomendacijose²⁸.

Investicinių sklypų pritaikymo veiklos ir bendras regiono pristatymas bus įgyvendinamas Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybėse. Bendros profesinio orientavimo veiklos bus įgyvendinamas Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybėse.

2 uždavinys. Gerinti sąlygas regiono gyventojų ekonominiam aktyvumui (ypač kaimo vietovėse) (bendradarbiavimas numatomas tarp Kalvarijos, Kazlų Rūdos, Marijampolės, Šakių rajono ir Vilkaviškio rajono savivaldybių).

Atsižvelgiant nustatytas problemų priežastis bei jas pagrindžiančius statistinius duomenis, matyti, kad žemas darbo jėgos aktyvumo lygis regione nulemtas regiono specifikos – mažo gyventojų tankumo, didelės dalies gyvenančiųjų kaimo vietovėse, mažos ūkinių veiklų įvairovės. Todėl būtina sudaryti geresnes sąlygas gyventojų ekonominiam aktyvumui. Bendrajame plane numatyta, būtinybė urbanistiniuose centruose derinti skirtingų sektorių (socialinės, susisiekimo ir inžinerinės infrastruktūros plėtros, kultūros paveldo ir gamtos apsaugos, investicijų ir darbo vietų kūrimo, viešojo transporto sistemos plėtros ir pan.) interesus funkcinį ryšių ir institucijų bendradarbiavimo pagrindu²⁹. Marijampolės regionas nėra gausus rekreaciniais ištekliais, tačiau ir turimi nėra pritaikyti lankymui, paslaugų įvairovė maža, lankytini objektai ir juos supanti aplinka nėra patrauklūs, mažai paslaugų / objektų kompleksų, o tai riboja regiono gyventojų, ypač kaimiškųjų vietovių, galimybes užsiimti įvairiomis ūkinėmis veiklomis, neskatina ekonominio aktyvumo.

Siekiant padidinti regiono turistinį patrauklumą ir pritraukti daugiau turistų, svarbus regiono savivaldybių bendradarbiavimas, kuris padėtų užtikrinti investicijų į turizmo infrastruktūrą derinimą tarpusavyje, turistinių maršrutų kūrimą, vientisą regiono, kaip turinčio savitumą ir identitetą pristatymą, viešinimą. Kaip viena iš galimų priemonių Bendrajame plane numatytas savivaldybių bendradarbiavimas – „savivaldybėms, kurios sujungtos rekreaciniais koridoriais, taikyti įvairius partnerystės modelius, vystyti rekreacinę ir turizmo infrastruktūrą, teikti turizmo ir poilsio paslaugas įveiklinant materialaus paveldo objektus ir nematerialaus paveldo vertybes, gamtinius rekreacinius išteklius“³⁰.

Atsižvelgiant į tai, turistiniam regiono potencialui didinti numatoma sukurti funkcinę zoną, kuri apimtų visas regiono savivaldybes, siejamas ne tik administraciniais ryšiais (apskrities teritorija), bet ir identitetu (vienijantys istoriniai/kultūriniai ištekliai).

TVARIOS MIESTO PLĖTROS STRATEGIJA.

Marijampolės regiono tolygiam vystymui užtikrinti, svarbus ir regiono centro – Marijampolės miesto – potencialo didinimas. Tai yra ypač svarbu stebint socialinių ir ekonominių skirtumų didėjimą šalies viduje – Marijampolės regione sukuriama BVP dalis šalies BVP struktūroje sudaro vis mažesnę dalį. Marijampolės miesto

²⁷ Bendrojo plano tekstinės dalies 113 ir 118 p.;

²⁸ VŠĮ Investuok Lietuvoje 2021-09-06 raštas Nr. 2021-661-S „Dėl regiono pasirengimo pritraukti investicijas“;

²⁹ Bendrojo plano tekstinės dalies 56 p.;

³⁰ Bendrojo plano tekstinės dalies 547 p.;

svarbą regiono vystymuisi patvirtina tai, kad Bendrojo plano sprendiniuose³¹ Marijampolės miestas priskirtas regioninio palaikomojo tipo centrams, kuriuose koncentruojamos darbo vietos ir viešosios paslaugos ir kurie aptarnauja regiono teritoriją. Marijampolės regiono specifika (didelė gyventojų dalis kaimo vietovėse, mažas gyventojų tankis) taip pat pagrindžia regioninio centro svarbą ar jo potencialo didinimo būtinumą. Tuo pačiu, regiono centras susiduria su tik jam būdingomis problemomis – didesni transporto srautai lemia užterštumą, neigiamą poveikį aplinkai ir gyvenimo kokybei miestuose.

Siekiant spręsti Marijampolės regiono problemas, pasireiškiančias regione centre Marijampolės mieste, kuriame koncentruojamos darbo vietos ir paslaugos, bei siekiant socialinių ir ekonominių skirtumų mažėjimo šalies viduje, rengiama tvarios miesto plėtros strategija, kuri apims darnaus judumo priemonių diegimą įgyvendinant Darnaus judumo mieste planą, miesto investicinio patrauklumo didinimą bei gyvenimo kokybės gerinimą, įtraukiant vietos gyventojus bei remiant vietos iniciatyvas.

Regiono problemos, jų priežastys	Tvarios miesto plėtros strategijos tikslas ir uždaviniai bei jų veiksmai
1 PROBLEMA – Didelė socialinė atskirtis ir aukštas skurdo rizikos lygis	Tikslas – mažinti socialinę atskirtį
1 priežastis: Socialinės paslaugos neatitinka poreikio, sąlygojamo demografinės ir socialinės situacijos	Uždavinys – gerinti viešąsias socialines, sveikatos ir švietimo paslaugas
2 priežastis: Nepakankamos sąlygos sveikatinimuisi ir prasta sveikatos priežiūros paslaugų kokybė	Veiksmai:
3 priežastis: Gerinti švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę	<ul style="list-style-type: none"> - PSP paslaugų kokybės gerinimas; - Socialinių paslaugų kokybės gerinimas; - Švietimo paslaugų kokybės gerinimas.
2 PROBLEMA – Menkas regiono ekonomikos aktyvumas ir investicinis patrauklumas	Tikslas – skatinti ekonominį aktyvumą
1 priežastis: Investicijoms tinkamos infrastruktūros trūkumas, atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos	Uždavinys – gerinti aplinką verslui ir gyvenimo kokybę
2 priežastis: Nepakankamos sąlygos gyventojų ekonominiam aktyvumui, maža ūkinių veiklų įvairovė	Veiksmai:
	<ul style="list-style-type: none"> - LEZ plėtra; - Inžinerinės infrastruktūros pramoninėse verslo teritorijose plėtra; - Vietos gyventojų ir VVG iniciatyvų rėmimas; - Gyvenamosios aplinkos patrauklumo didinimas.
3 PROBLEMA – Nepakankamai tvarus išteklių naudojimas ir aplinka	Tikslas – skatinti darnų išteklių naudojimą
	Uždavinys – diegti darnaus judumo priemones
1 priežastis: Nepakankamas eismo saugumas, didelės šiltnamio efektą sukeliančių dujų emisijos dėl nedarnaus judumo	Veiksmai:
	<ul style="list-style-type: none"> - Viešojo transporto plėtra; - Dviračių infrastruktūros plėtra; - Kitos darnaus judumo priemonės; - Saulės energijos panaudojimo galimybių didinimas viešuosiuose pastatuose.

³¹ Bendrojo plano brėžinys „Regionai 2030“;

Tvarios miesto plėtros strategija dera ir su Marijampolės regiono funkcinės zonos strategija – bus sprendžiamos tos pačios regiono problemos ir šalinamos jų priežastys – tai padės pasiekti geresnį sinerginį efektą.

Regiono stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (toliau – SSGG) analizė

1 problema. DIDELĖ SOCIALINĖ ATSKIRTIS IR AUKŠTAS SKURDO RIZIKOS LYGIS

Stiprybės

- Išvystytas švietimo, socialinių paslaugų, sveikatos priežiūros ir visuomenės sveikatos įstaigų tinklas užtikrina bazinių paslaugų teikimą;
- Mažėjantis resursų poreikis (mažėjantis socialinės rizikos šeimų skaičius ir socialinių pašalpų gavėjų skaičius).

Galimybės

- Technologinės pažangos panaudojimas sveikatos ir švietimo srityse;
- Neįgaliųjų integracija į visuomenę, darbo rinką;
- Ilgėjanti sveiko gyvenimo trukmė.

Silpnybės

- Nepalanki demografinė struktūra (senėjimas, gyventojų skaičiaus mažėjimas);
- Prasti išsilavinimo rodikliai;
- Aukšti sergamumo ir neįgalumo rodikliai;
- Didelė socialinė atskirtis (pašalpų gavėjų skaičius, neįgaliųjų skaičius).

Grėsmės

- Didėjantys socialiniai ekonominiai skirtumai tarp šalies regionų;
- Didėjantis socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų poreikis dėl ilgėjančios gyvenimo trukmės;
- Didėjanti atskirtis ir ribotos galimybės dėl nevienodų galimybių gauti aukštos kokybės švietimo paslaugas ir išsilavinimą.

Regiono sukurtas ir funkcionuojantis socialinių, sveikatos ir švietimo paslaugų tinklas teikia bazines paslaugas, tačiau jų kokybė turi būti gerinama bei derėti su šiuolaikinėmis iššūkiams. Dėl prastos Marijampolės regiono demografinės situacijos auga ir keičiasi socialinių ir sveikatos priežiūros paslaugų poreikis, tad reikalinga jas pritaikyti esamai situacijai. Geresnė pažeidžiamų visuomenės grupių integracija į visuomenę, švietimą bei darbo rinką lemtų mažėjantį resursų poreikį, mažintų socialinę atskirtį bei didintų regiono potencialą. Švietimo paslaugų prieinamumo didinimas ir kokybės gerinimas prisidėtų prie regiono gyventojų socialinės atskirties mažinimo bei jų galimybių didinimo. Neužtikrinus socialinių, švietimo, sveikatos paslaugų kokybės, regione toliau didėtų socialinė atskirtis, mažėtų regiono patrauklumas gyventi ir taip dar labiau didėtų skirtumai tarp didžiųjų miestų ir likusių šalies regionų, esamos problemos gilėtų.

2 problema. MENKAS REGIONO EKONOMIKOS AKTYVUMAS IR INVESTICINIS PATRAUKLUMAS

Stiprybės

- Regione veikiančios LEZ sėkminga patirtis pritraukiant investuotojus;
- Regione veikiančios profesinio ir aukštojo mokslo įstaigos;
- Neišnaudotas potencialas ir ištekliai ūkinių veiklų įvairovės didinimui.

Galimybės

- Geografinė padėtis lemia logistinį patogumą, pasiekiamumą;
- Išvystyta susisiekimo infrastruktūra.

Silpnybės

- Maža ūkinių veiklų įvairovė, žemas ekonominis aktyvumas, ypač kaimo vietovėse;
- Žemi TUI rodikliai;
- Žemos regiono gyventojų pajamos, DU, darbo jėgos aktyvumas;
- Pramoninės paskirties teritorijose neįrengta investicijų pritraukimui reikiama infrastruktūra;
- Infrastruktūros, reikalingos investicijoms pritraukti ir verslui plėstis, trūkumas;
- Darbo jėgos kvalifikacija regione netenkina darbo rinkos poreikių;

Grėsmės

- Geopolitiniai veiksniai (mažėjantis investicinis šalies patrauklumas dėl šalies geografinės padėties ir kylančių saugumo grėsmių);
- Infliacija, energijos išteklių brangimas ir DU kilimas mažina šalies patrauklumą.

Menką regiono ekonominį aktyvumą rodo maža ūkinių veiklų įvairovė, žemas darbo jėgos aktyvumo lygis (ši problema ypač aktuali kaimiškiosiose vietovėse). Šiam trūkumui pašalinti būtina sudaryti sąlygas įvairesnei ūkinei veiklai, išnaudojant regiono potencialą (pvz., turizmo srityje). Mažos tiesioginės užsienio investicijos rodo nepakankamas regiono galimybes pritraukti investuotojus, kurį lemia pramonės paskirties sklypų su įrengta reikiama infrastruktūra, trūkumas bei atotrūkis tarp darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos. Regione veikiančių profesinio ir aukštojo mokslo įstaigų potencialo panaudojimas padėtų spręsti darbo rinkos poreikių ir darbo jėgos kvalifikacijos atitikties problematiką. Regiono ekonominę situaciją pagerinti būtų galima išnaudojant vietos potencialą – geografinė padėtis, išvystyta susisiekimo infrastruktūra ir sėkminga Marijampolės LEZ patirtis

3 problema. NEPAKANKAMAI TVARUS IŠTEKLIŲ NAUDOJIMAS IR APLINKA

Stiprybės

- Gerai išvystyta transporto infrastruktūra;
- Sukurta ir plečiama centralizuoto vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistema;
- Išvystyta komunalinių atliekų tvarkymo sistema.

Galimybės

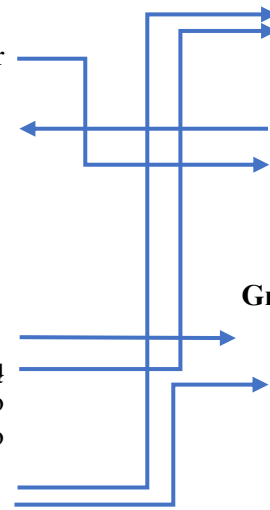
- Atsinaujinančių išteklių naudojimo galimybės;
- Valstybinės intervencijos, skatinančios ekologiškesnių transporto priemonių įsigijimą, viešojo transporto naudojimą ir privačių automobilių naudojimo mažinimą;
- Didesnis gyventojų ekologinis sąmoningumas.

Silpnybės

- Dideli ŠESD išmetimai dėl nepakankamų sąlygų naudotis bevariklėmis transporto priemonėmis, viešuoju transportu;
- Aukštas žūstančiųjų skaičius keliuose;
- Neracionalus išteklių naudojimas – vandens nuostoliai, nepakankamas nuotekų išvalymas, atliekų rūšiavimas, perdirbimas ir pakartotinis panaudojimas;
- Prasta kraštovaizdžio ir žaliosios infrastruktūros būklė.

Grėsmės

- Gamtinių išteklių trūkumas ateityje, brangimas;
- Neigiama ilgalaikė taršos įtaka gyventojų sveikatai, dirvožemiui, ekosistemoms;
- Dažnėjantys ekstremalūs klimato reiškiniai

Efektyviau išnaudojant sukurta ir turimą vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo sistemą būtų galima mažinti neigiamą taršos įtaką gyventojų sveikatai ir aplinkai bei prisidėti prie racialesnio ir tausojančio išteklių naudojimo. Sudarius sąlygas darnesniai ir saugesniai judumui mažėtų ŠESD emisijos ir eismo įvykių pasekmės. Atliekų surinkimo, rūšiavimo ir perdirbimo infrastruktūros išplėtimas ir pagerinimas sudarytų sąlygas tausojančiam išteklių naudojimui. Gerinant kraštovaizdžio būklę bei didinant žaliosios infrastruktūros plotus būtų užtikrinama sveikesnė ir saugesnė aplinka ne tik dabar, bet ir kartoms ateityje.

**II SKYRIUS
REGIONO PLĖTROS TIKSLAI IR UŽDAVINIAI**

2 lentelė. Regiono plėtros tikslai ir uždaviniai

Eil. Nr.	Regiono plėtros tikslai ir uždaviniai		Stebėsenos rodiklio tipas	Stebėsenos rodikliai			Teritorijos naudojimo privalomosios nuostatos	Išankstinės sąlygos	
	Tikslų ir uždavinių pavadinimai	Tikslų ir uždavinių kodai		Rodiklio pavadinimas (matavimo vienetai)	Pradinė reikšmė (metai)	Tarpinė siektina reikšmė (2025)			Galutinė siektina reikšmė (2030)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Mažinti socialinę atskirtį ir skurdo rizikos lygį	LT024-01	Poveikio*	Patenkintas socialinio būsto poreikis nuo tokią teisę turinčių asmenų (šeimų) skaičiaus, Procentai	55 (2020)	57	62	Bendrojo plano tekstinės dalies 58 p., 66.1 p., 74 p., 142 p.	Patvirtintose regionų plėtros planų pažangos priemonėse numatytos veiklos, skirtos socialinio būsto prieinamumui didinti, ir investicijomis užtikrinamas socialinio būsto prieinamumas neįgaliesiems bei gausioms šeimoms.
			Poveikio*	Socialines paslaugas gaunančių tikslinės grupės asmenų dalis nuo bendro su skurdo rizika ar socialine atskirtimi susiduriančių gyventojų skaičiaus, Procentai	12 (2020)	12,9	19		Patvirtintose regionų plėtros planų pažangos priemonėse numatytos veiklos, skirtos institucinės globos pertvarkai įgyvendinti, ir iki 2022 m. liepos 1 d. yra parengti ir suderinti su Socialinės apsaugos ir darbo ministerija regioniniai socialinių paslaugų ir socialinių paslaugų infrastruktūros, reikalingos institucinės globos pertvarkai įgyvendinti, žemėlapiai
			Poveikio*	Prevencinėmis priemonėmis išvengiamas mirtingumas (standartizuotas), Mirusiųjų skaičius 100 tūkst. gyventojų	333 (2020)	250	182		Patvirtintose regionų plėtros planų pažangos priemonėse numatytos veiklos, skirtos kokybiškų visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų prieinamumui didinti, yra pagrįstos mokslo įrodymais, pripažinta gerąja praktika ar tarptautiniais standartais, pagal Sveikatos apsaugos ministerijos pateiktas rekomendacijas (metodiką).
			Poveikio*	Gydymo priemonėmis išvengiamas mirtingumas, Mirusiųjų skaičius 100 tūkst. gyventojų	201 (2020)	162	108		Patvirtintose regionų plėtros planų pažangos priemonėse numatytos veiklos, skirtos ilgalaikės priežiūros paslaugų plėtrai savivaldybėse, ir iki 2023 m. IV ketv. su Sveikatos apsaugos ministerija suderinti regiono ilgalaikės priežiūros paslaugų savivaldybėse organizavimo ir infrastruktūros, reikalingos ilgalaikės priežiūros paslaugų teikimui, modernizavimo žemėlapiai
			Poveikio*	3–5 metų vaikų, ugdomų švietimo įstaigose, dalis, procentai	79 (2020)	79,4	84		-
			Poveikio*	Negalią turinčių mokinių, ugdomų įtraukiuoju būdu bendros paskirties švietimo įstaigose (bendrosiose klasėse), dalis, procentai	53,3 (2020-2021)	85	90		-
			Poveikio*	Neformaliojo vaikų švietimo galimybėmis pasinaudojusiu mokinių dalis (išskyrus ikimokykliniame ir priešmokykliniame ugdyme dalyvaujančius vaikus), procentai	56 (2019)	59	68		-
1.1.	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	LT024-01-01	Rezultato**	Naujų arba modernizuotų socialinių būstų naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	-	-	-		
			Rezultato**	Asmenų, turinčių intelekto ir (ar) psichikos negalią, gavusių paslaugas naujoje ar modernizuotoje infrastruktūroje skaičius per metus, asmenys per metus.	-	-	-		
			Rezultato**	Asmenų, turinčių intelekto ir (ar) psichikos negalią, gyvenančių stacionariose socialinės globos įstaigose, mažėjimas, asmenys.	-	-	-		
			Rezultato**	Socialiai pažeidžiamų, socialinę riziką (atskirtį) patiriančių asmenų, gavusių paslaugas naujoje ar modernizuotoje infrastruktūroje skaičius per metus, asmenys per metus.	-	-	-		
			Rezultato**	Naujos arba modernizuotos socialinės rūpybos infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus.	-	-	-		
1.2.	Pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę bei sąlygas sveikai gyvensenai	LT024-01-02	Rezultato**	Asmenų, palankiai vertinančių visuomenės sveikatos priežiūros paslaugų kokybę, dalis, Procentai	-	-	-		
			Rezultato**	Asmenų, po dalyvavimo veiklose, pagerinusių sveikatos raštingumo kompetenciją, dalis, Procentai	-	-	-		
			Rezultato**	Ilgalaikės priežiūros paslaugų gavėjų, palankiai vertinančių gaunamų paslaugų kokybę, dalis, Procentai	-	-	-		
1.3.	Pagerinti švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę	LT024-01-03	Rezultato***	R.B.2070 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros naudotojų skaičius per metus	0	0	2.345		
			Rezultato***	R.S.2030 Vaikų, pasinaudojusių pavėžėjimo paslaugomis naujai įsigytais transporto priemonėmis, skaičius per metus	0	0	77		
			Rezultato***	R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus	0	0	9.310		
			Rezultato***	R.S.2026 Mokyklų, kuriose buvo įdiegtos universalaus dizaino ir kitos inžinerinės priemonės, aplinką pritaikant asmenims, turintiems negalią, dalis nuo visų mokyklų	0	0	12		
			Rezultato***	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojami sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius	0	0	3.687		

Eil. Nr.	Regiono plėtros tikslai ir uždaviniai		Stebėsenos rodiklio tipas	Stebėsenos rodikliai			Teritorijos naudojimo privalomosios nuostatos	Išankstinės sąlygos	
	Tikslų ir uždavinių pavadinimai	Tikslų ir uždavinių kodai		Rodiklio pavadinimas (matavimo vienetai)	Pradinė reikšmė (metai)	Tarpinė siektina reikšmė (2025)			Galutinė siektina reikšmė (2030)
1	2	3	4	5	6	7	8	9	
2.	Pagerinti sąlygas investicijoms ir skatinti ekonominį aktyvumą	LT024-02	Poveikio*	Gyventojų užimtumo lygis (15–64 metų) procentai	62,8 (2020)	67,8	69,7	Bendrojo plano tekstinės dalies 90 p., 118 p., 141 p. Bendrojo plano brėžinys „Regionai 2030“. Bendrojo plano konkretizuotų sprendinių brėžinys „Kultūros politika ir rekreacija“	1. Patvirtintos teritorinės strategijos, atitinkančios Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (ES) 2021/1060, kuriuo nustatomas bendros Europos regioninės plėtros fondo, „Europos socialinio fondo +“, Sanglaudos fondo, Teisingos pertvarkos fondo ir Europos jūrų reikalų, žvejybos ir akvakultūros fondo nuostatos ir šių fondų bei Prieglobsčio, migracijos ir integracijos fondo, Vidaus saugumo fondo ir Sienu valdymo ir vizų politikos finansinės paramos priemonės taisyklės (Bendrijų nuostatų reglamento), 29 straipsnio reikalavimus ir patvirtintose regionų plėtros planų pažangos priemonėse yra numatytos veiklos šioms strategijoms įgyvendinti.
			Poveikio*	Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansinių įmonių), tenkanti vienam dirbančiajam per metus tūkst. Eur	15,9 (2019)	18,7	24,4		
			Poveikio*	Asmenys, patiriantys skurdo riziką ar socialinę atskirtį, procentai	36,4 (2020)	28,7	21,9		
2.1.	Skatinti investicijų pritraukimą ir verslo plėtrą regione gerinant sąlygas investicijoms	LT024-02-01	Rezultato**	Sukurtos arba atkurtos teritorijos, naudojamos ekonominei, rekreacinei ar turizmo paskirčiai, hektarai	-	-	-		
			Rezultato**	Metinis konsoliduotų viešųjų paslaugų vartotojų skaičius, vartotojai per metus.	-	-	-		
			Rezultato**	Dviračiams skirtos infrastruktūros metinis naudotojų skaičius, naudotojai per metus.	-	-	-		
2.2.	Skatinti regiono gyventojų ekonominį aktyvumą ir didinti regiono patrauklumą	LT024-02-02	Rezultato**	Sukurtos arba atkurtos teritorijos, naudojamos ekonominei veiklai, hektarai	-	-	-		
			Rezultato**	Rekultivuota žemė, naudojama žaliams plotams, socialiniams būstams, ekonominei arba kitai paskirčiai, hektarai	-	-	-		
			Rezultato**	Metinis konsoliduotų viešųjų paslaugų vartotojų skaičius, vartotojai per metus	-	-	-		
3.	Skatinti tvarų išteklių naudojimą ir gerinti aplinkos būklę	LT024-03	Poveikio*	Žuvusiųjų keliuose skaičius, Skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų 2020	66 (2020)	63	59	Bendrojo plano tekstinės dalies 58 p., 66.3 p., 66.7 p.	Pagal Juodųjų dėmių nustatymo, tyrimo ir šalinimo reikalavimų ir tvarkos aprašą, patvirtintą Lietuvos Respublikos susisiekimo ministro 2022 m. sausio 27 d. įsakymu Nr.3 51 „Dėl Juodųjų dėmių nustatymo, tyrimo ir šalinimo reikalavimų ir tvarkos aprašo patvirtinimo“, nustatytos juodosios dėmės ir avaringos vietos vietinės reikšmės keliuose ir gatvėse.
			Poveikio*	Sunkiai sužeistųjų keliuose skaičius, Skaičius, tenkantis 1 mln. gyventojų	206 (2020)	195	185		
			Poveikio*	Šiltnamio efekto sukeliančių dujų išmetimas 1 gyventojui – gyventojų kelionių įtaka (lengvųjų automobilių, motociklų, mopėdų ir viešojo transporto naudojimas), tonos	1,54 (2019)	1,4	1,3		1. Savivaldybės tarybos patvirtintas darnaus judumo mieste planas, kurio parengimas finansuotas 2014–2020 m. ES fondų lėšomis. 2. Pagal Lietuvos Respublikos alternatyviųjų degalų įstatymo nuostatas parengtas ir patvirtintas viešųjų ir pusiau viešųjų elektromobilių įkrovimo prieigų vietinės reikšmės keliuose planas iki 2030 m.
			Poveikio*	Gyventojų, aprūpinamų geriamojo vandens tiekimo paslaugomis, dalis, palyginti su visais gyventojais, Procentai	72,6 (2020)	76	80		Projekto veiklų atitiktis geriamojo vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo infrastruktūros plėtros planui.
			Poveikio*	Gyventojų, aprūpinamų centralizuotai teikiamomis nuotekų tvarkymo paslaugomis, dalis, palyginti su visais gyventojais, Procentai	60,4 (2020)	66	74		
			Poveikio*	Potencialių taršos židinių tankumas 300 gyv./km2 ir didesnio tankumo ir aplinkinėje teritorijoje (iki 2 km.), Vnt./km2	0,12 (2021)	0,12	0,11		1. Miestams, turintiems daugiau kaip 20 000 gyventojų, parengti ir patvirtinti žalinimo planai pagal aplinkos ministro patvirtintą metodiką žalinimo planams rengti. Kitoms urbanizuotoms vietovėms parengti ir patvirtinti žaliosios infrastruktūros poreikio žemėlapiai pagal aplinkos ministro patvirtintą metodiką žaliosios infrastruktūros poreikio žemėlapių sudarymui. 2. Projektai įgyvendinami urbanizuotose teritorijose, kurių gyventojų tankis yra 1500 gyventojų/km ² arba didesnis ir kurių gamtinių ir antropogeninių plotų santykis yra mažesnis nei 1,5 (t. y. neatitinka optimalaus Lietuvos teritorijos žemės naudmenų plotų santykio, kurį sudaro 60 proc. natūralios naudmenos ir 40 proc. intensyvaus naudojimo antropogeninės naudmenos) taip, kaip numatyta žalinimo planuose ar žaliosios infrastruktūros poreikio žemėlapiuose. Į mažesnio nei 1500/km ² gyventojų tankumo teritoriją gali patekti ne daugiau kaip 20 proc. tvarkomos teritorijos. 3. Projektai įgyvendinami urbanizuotose teritorijose, kurių gyventojų tankis didesnis kaip 300 gyventojų/km ² ir aplinkinėje teritorijoje (iki 2 km).
			Poveikio*	Nepalaidžių dangų ir žaliosios infrastruktūros plotų santykis 1 500 gyv./km2 ir didesnio tankumo teritorijoje, Santykis, dešimtainė trupmena	1,08 (2021)	1,07	1,06		Rekultivuota žemė naudojama želdynų ir želdinių įrengimui, socialiniams būstams, ūkinei, kultūrinei, sporto ar bendruomeninei veiklai
			Poveikio*	Savartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis, Procentai	20 (2020)	14	5		Veiklų atitiktis patvirtintiems regioniniams ir (ar) savivaldybių atliekų prevencijos ir tvarkymo planams, parengtiems Valstybiniams atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 m. planui įgyvendinti.
			Poveikio*	Paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų dalis, Procentai	65 (2020)	68	72		

Eil. Nr.	Regiono plėtros tikslai ir uždaviniai		Stebėsenos rodiklio tipas	Stebėsenos rodikliai				Teritorijos naudojimo privalomosios nuostatos	Išankstinės sąlygos
	Tikslų ir uždavinių pavadinimai	Tikslų ir uždavinių kodai		Rodiklio pavadinimas (matavimo vienetai)	Pradinė reikšmė (metai)	Tarpinė siektina reikšmė (2025)	Galutinė siektina reikšmė (2030)		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
			Poveikio*	Priešlaikinės mirtys, priskiriamos ilgalaikiam kietųjų dalelių KD2,5 poveikiui, Mirusiųjų skaičius 100 tūkst. gyventojų	89 (2019)	88	87		Savivaldybės tarybos patvirtinta Bendrųjų savivaldybių aplinkos monitoringo nuostatų reikalavimus atitinkanti savivaldybės aplinkos (oro) monitoringo programa kietųjų dalelių KD2,5 koncentracijos aplinkos ore matavimams ir kitų oro teršalų (kai reikia) koncentracijos aplinkos ore matavimams, su Aplinkos apsaugos agentūros derinimo išvada, kad matavimų, atliktų pagal programoje kietųjų dalelių KD2,5 matavimams nustatytas sąlygas duomenys bus tinkami naudoti valstybinio aplinkos monitoringo tikslams.
3.1.	Sumažinti ŠESD emisijas regione gerinant susisiekimo ir eismo saugumo sąlygas	LT024-03-01	Rezultato**	Panaikintos juodosios dėmės ar avaringos vietos vietinės reikšmės keliuose (gatvėse), Skaičius	-	-	-		
			Rezultato**	Naujo arba modernizuoto viešojo transporto naudotojų skaičius per metus, Naudotojai per metus	-	-	-		
			Rezultato**	Numatomas išmetamas šiluminio efektą sukeliančių dujų kiekis, Tonos CO2 ekvivalentu per metus	-	-	-		
			Rezultato**	Dviračiams skirtos infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, Naudotojai per metus	-	-	-		
3.2.	Skatinti tausojantį išteklių naudojimą	LT024-03-02	Rezultato**	Gyventojai, prisijungę prie patobulintų viešojo vandens tiekimo sistemų, Asmenys	-	-	-		
			Rezultato**	Gyventojai, prisijungę bent prie antrinių viešojo nuotekų valymo įrenginių, Asmenys	-	-	-		
			Rezultato**	Surinktos atskirai išrūšiuotos atliekos, Tonos per metus	-	-	-		
			Rezultato**	Rekultivuota žemė, naudojama žaliams plotams, socialiniams būstams, ekonominei arba kitai paskirčiai, Hektarai	-	-	-		
			Rezultato**	Gyventojai, galintys naudotis nauja ar patobulinta žaliaja infrastruktūra, asmenys	-	-	-		
			Rezultato**	Aplinkosaugos sistemų efektyvumo padidėjimas, procentai	-	-	-		

* Poveikio rodiklių reikšmės – preliminaros (išskyrus RPP nustatytas siektinas poveikio rodiklių "Gyventojų užimtumo lygis (15–64 metų)", "Pridėtinė vertė gamybos sąnaudomis pagal veiklos vykdymo vietą (nefinansų įmonių), tenkanti vienam dirbančiajam per metus" ir "Asmenys, patiriantys skurdo riziką ar socialinę atskirtį" reikšmes Marijampolės regionui). Poveikio rodiklių reikšmės gali būti tikslinamos rengiant regionines pažangos priemones ir įvertinus konkrečių projektų galimybes prisidėti prie jų siekimo.

** Rezultato rodikliai – preliminarūs. Kadangi rezultato rodikliai susiję su Europos Sąjungos finansinės paramos programavimo dokumentais, rezultato rodikliai bus patikslinti atitinkamai ministerijai patvirtinus regioninių pažangos priemonių finansavimo gaires. Jų reikšmės bus nustatytos, kai bus patvirtinta Stebėsenos rodiklių nustatymo ir skaičiavimo tvarka ir / ar rodiklių skaičiavimo aprašų suvestinė.

*** Rezultato rodiklių reikšmės – preliminaros. Rezultato rodikliai pažangos priemonei pasirinkti vadovaujantis Regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-23 (RE) „Padidinti ugdymo prieinamumą atskirti patiriantiems vaikams“ finansavimo gairių ir Regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-02-17 (RE) „Plėtoti įvairialypį švietimą vykdančios dienos mokyklų veiklą“ finansavimo gairių 2.1. dalyje „Finansuojamos veiklos ir siekiami stebėsenos rodikliai“ pateikta informacija. Rodiklių reikšmės preliminaros, jos bus patikslintos, kai bus patvirtinta Stebėsenos rodiklių nustatymo ir skaičiavimo tvarka ir / ar rodiklių skaičiavimo aprašų suvestinė.

III SKYRIUS
REGIONO PLĖTROS PLANO PAŽANGOS PRIEMONĖS

3 lentelė. Pažangos priemonių suvestinė

Eil. Nr.	Pažangos priemonė		Pažangos priemone įgyvendinamas regiono plėtros uždavinys	Kiti regiono plėtros uždaviniai	Būtinios sąlygos	Prisidėjimas prie horizontaliųjų principų (toliau – HP) įgyvendinimo	Kordinatorius	Preliminarus pažangos lėšų poreikis (Eur)*		
	Pavadinimas	Kodas						Iš viso	Iš jų: ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos	Iš jų: Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto lėšos
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
1.	Socialinio būsto fondo plėtra	LT024-01-01-04	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	-	Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	8.768.089	7.452.876	0
2.	Institucinės globos pertvarkos įgyvendinimas	LT024-01-01-02	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	-	Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	9.630.588	8.186.000	0
3.	Nestacionarių socialinių paslaugų plėtra	LT024-01-01-03	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	-	Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	9.718.946	8.261.104	0
4.	Socialinių paslaugų plėtra senyvo amžiaus asmenims	LT024-01-01-04	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	-	Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	567.647	482.500	0
5.	Visuomenės sveikatos paslaugų gerinimas	LT024-01-02-01	Pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę bei sąlygas sveikai gyvensenai	-	-	Lygių galimybių visiems HP; Inovatyvumo (kūrybingumo) HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	2.266.706	1.926.700	0
6.	Ilgalaikės priežiūros paslaugų plėtra	LT024-01-02-02	Pagerinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę bei sąlygas sveikai gyvensenai	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	Lygių galimybių visiems HP; Inovatyvumo (kūrybingumo) HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	714.118	607.000	0
7.	Švietimo paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimas Marijampolės regione	LT024-01-03-01	Pagerinti švietimo paslaugų prieinamumą ir kokybę	Pagerinti socialinių paslaugų prieinamumą ir kokybę siekiant geresnių pažeidžiamų asmenų integracijos į visuomenę sąlygų	-	Darnaus vystymosi HP; Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	9.571.521	8.135.793	0
8.	Prielaidų investicijų pritraukimui ir ekonominiam aktyvumui sudarymas	LT024-02-01-01	Skatinti investicijų pritraukimą ir verslo plėtrą regione gerinant sąlygas investicijoms	Skatinti regiono gyventojų ekonominį aktyvumą ir didinti regiono patrauklumą	-	Darnaus vystymosi HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	23.659.735	20.110.775	0
9.	Prielaidų miesto augimui sudarymas	LT024-02-02-01	Skatinti regiono gyventojų ekonominį aktyvumą ir didinti regiono patrauklumą	Skatinti investicijų pritraukimą ir verslo plėtrą regione gerinant sąlygas investicijoms	-	Darnaus vystymosi HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	21.465.826	18.245.952	0
10.	Eismo saugos priemonių diegimas	LT024-03-01-01	Sumažinti ŠESD emisijas regione gerinant susisiekimo ir eismo saugumo sąlygas	-	-	Darnaus vystymosi HP; Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	1.235.294	1.050.000	0
11.	Darnaus judumo skatinimas miestuose	LT024-03-01-02	Sumažinti ŠESD emisijas regione gerinant susisiekimo ir eismo saugumo sąlygas	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	-	Darnaus vystymosi HP; Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	19.560.000	16.626.000	0
12.	Vandens tiekimo ir nuotekų sistemų plėtra	LT024-03-02-01	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	-	-	Darnaus vystymosi HP; Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	39.457.765	33.539.100	0
13.	Žaliosios infrastruktūros plėtra	LT024-03-02-02	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	Sumažinti ŠESD emisijas regione gerinant susisiekimo ir eismo saugumo sąlygas	-	Darnaus vystymosi HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	1.224.588	1.040.900	0
14.	Užterštų teritorijų tvarkymas	LT024-03-02-03	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	-	-	Darnaus vystymosi HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	352.941	300.000	0
15.	Rūšiuojamojo atliekų surinkimo skatinimas	LT024-03-02-04	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	-	-	Darnaus vystymosi HP; Lygių galimybių visiems HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	6.786.412	5.768.450	0
16.	Oro monitoringo sistemų diegimas	LT024-03-02-05	Skatinti tausojančių išteklių naudojimą	Sumažinti ŠESD emisijas regione gerinant susisiekimo ir eismo saugumo sąlygas	-	Darnaus vystymosi HP	Marijampolės regiono plėtros taryba	492.647	418.750	0
Iš viso								155.472.824	132.151.900	0

* - pažangos lėšų poreikis – preliminarus ir bus tikslinamas atitinkamoms ministerijoms patvirtinus regioninių pažangos priemonių finansavimo gaires.

**IV SKYRIUS
PAŽANGOS PRIEMONIŲ APRAŠAS**

**I SKIRSNIS
LT024-01-03-01 „Švietimo paslaugų prieinamumo ir kokybės gerinimas Marijampolės regione“**

4 lentelė. Pažangos priemonės įgyvendinimo rezultato rodikliai

Eil. Nr.	Rodiklio kodas	Rodiklio pavadinimas (matavimo vienetas)	Pradinė rodiklio reikšmė (2022)	Siekimos rodiklio reikšmės*	
				Tarpinė siektina reikšmė (2025)	Galutinė siektina reikšmė (2030)
1	2	3	4	5	6
1.	R.B.2070	Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	0	0	2.345
2.	R.S.2030	Vaikų, pasinaudojusių pavėžėjimo paslaugomis naujai įsigytais transporto priemonėmis, skaičius per metus, asmenys per metus	0	0	77
3.	R.B.2071	Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	0	0	9.310
4.	R.S.2026	Mokyklų, kuriose buvo įdiegtos universalios dizaino ir kitos inžinerinės priemonės, aplinką pritaikant asmenims, turintiems negalią, dalis nuo visų	0	0	12
5.	R.S.2027	Mokinių, kurie naudojami sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	0	0	3.687

5 lentelė. Pažangos priemonės finansavimo šaltiniai ir preliminarus pažangos lėšų poreikis

Finansavimo šaltiniai	Lėšų poreikis, eurais
1	2
1. Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų lėšos:	9.571.521,30
1.1. Valstybės biudžeto lėšos	0,00
-	0,00
1.2. Europos Sąjungos (toliau – ES) ir kitos tarptautinės finansinės paramos bendrojo finansavimo lėšos	1.435.728,20
1.2.1. 2021–2027 m. ES struktūrinių fondų bendrojo finansavimo lėšos (1.2.2.8.1.)	1.435.728,20
1.3. ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos	8.135.793,10
1.3.1. 2021–2027 m. ES struktūrinių fondų lėšos (1.3.2.8.1.)	8.135.793,10
1.4. Tikslinės paskirties valstybės biudžeto lėšos	0,00
-	0,00
2. Kitos lėšos:	0,00
2.1. Savivaldybių biudžetų lėšos	0,00
2.2. Privačios lėšos	0,00
2.3. Kitos viešosios lėšos	0,00
IŠ VISO	9.571.521,30

6 lentelė. Pažangos priemonės veiklos, poveiklės ir (arba) projektai

Veiklos, poveiklės, projektai	Veiklos, poveiklės, projekto tipas	Galimi pareiškėjai arba projektų vykdytojai, kai projektai atrenkami planavimo būdu	Galimi partneriai	Projektų atrankos būdas	Aktyviais veiksmais prisidedama prie HP (Taip / Ne)	Projektų finansavimo forma	Pažangos lėšos (eurais) ir jų finansavimo šaltiniai				Stebėsenos rodikliai		Įgyvendinimo pradžia (metai, ketv.)	Įgyvendinimo pabaiga (metai, ketv.)	
							Iš viso	Iš jų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų lėšos, ne daugiau kaip			Iš jų kitos lėšos, ne mažiau kaip	Rodiklio kodas, pavadinimas ir matavimo vienetas*			Siekima rodiklio reikšmė (2030)
								Valstybės biudžeto lėšos	ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos bendrojo	ES ir kitos tarptautinės finansinės paramos lėšos					
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1. Padidinti ugdymo prieinamumą ir sudaryti sąlygas visos dienos mokymui	I	Savivaldybių administracijos, ugdymo įstaigos	Savivaldybių administracijos, ugdymo įstaigos	Planavimas	Taip	Dotacija	9.571.521,30	0,00	1.435.728,20	8.135.793,10	0,00	P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	11.829	2023 m. IV ketv.	2026 m. IV ketv.
												R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	9.310		
												P.S.2025 Mokyklos, kuriose buvo įdiegtos universalios dizaino ir kitos inžinerinės priemonės pritaikant aplinką asmenims, turintiems negalią, skaičius	6		
												R.S.2026 Mokyklų, kuriose buvo įdiegtos universalios dizaino ir kitos inžinerinės priemonės, aplinką pritaikant asmenims, turintiems negalią, dalis nuo visų mokyklų, procentas	12		
												P.B.2066 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	2.420		

Įrengimas Vilkaviškio rajono bendrojo ugdymo mokyklose		savivaldybės administracija	-	taip	267.300,00	0,00	85.095,00	482.205,00	0,00	R.S.2026 Mokyklų, kuriose buvo įdiegtos universalaus dizaino ir kitos inžinerinės priemonės, aplinką pritaikant asmenims, turintiems negalią, dalis nuo visų mokyklų, proc.	15	2023 m. IV ketv.	2026 m. IV ketv.
										P.S.2029 Tikslinės transporto priemonės, skaičius	1		
										R.S.2030 Vaikų, pasinaudojusių pavėžėjimo paslaugomis naujai įsigytais transporto priemonėmis, skaičius per metus, asmenys per metus	8		
1.1.9. Saugios ir palankios aplinkos mokiniams sukūrimas Kalvarijos gimnazijoje		Kalvarijos gimnazija	-	Taip	588.235,30	0,00	88.235,30	500.000,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	80	2024 m. I ketv.	2026 m. IV ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	750		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	500		
										P.S.2025 Mokyklos, kuriose buvo įdiegtos universalaus dizaino ir kitos inžinerinės priemonės pritaikant aplinką asmenims, turintiems negalią, skaičius	1		
										R.S.2026 Mokyklų, kuriose buvo įdiegtos universalaus dizaino ir kitos inžinerinės priemonės, aplinką pritaikant asmenims, turintiems negalią, dalis nuo visų mokyklų, proc.	25		
1.1.10. Plėtoti įvairialypį švietimą vykdant visos dienos mokyklų veiklą Kazlų Rūdos savivaldybėje		Kazlų Rūdos savivaldybės administracija	-	Taip	250.000,00	0,00	37.500,00	212.500,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	160	2023 m. IV ketv.	2025 m. IV ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	646		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	425		
1.1.11. Visos dienos mokyklos erdvių sukūrimas ir pritaikymas Marijampolės savivaldybės vaikų lopšeliuose-darželiuose		Marijampolės savivaldybės administracija	-	Taip	764.000,00	0,00	114.600,00	649.400,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	1728	2024 m. I ketv.	2026 m. I ketv.
										P.B.2066 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	1728		
										R.B.2070 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	1728		
1.1.12. Visos dienos mokyklos erdvių sukūrimas ir pritaikymas Marijampolės savivaldybės pradinio ir pagrindinio ugdymo įstaigose		Marijampolės savivaldybės administracija	-	Taip	1.230.000,00	0,00	184.500,00	1.045.500,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	1250	2024 m. I ketv.	2026 m. I ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	4000		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	4000		
1.1.13. Visos dienos mokyklos įkūrimas Šakių „Varpo“ mokykloje		Šakių „Varpo“ mokykla	-	Taip	1.500.000,00	0,00	225.000,00	1.275.000,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	160	2023 m. IV ketv.	2025 m. III ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	1000		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	650		
1.1.14. Visos dienos mokyklos įkūrimas Lukšių Vinco Grybo gimnazijoje		Lukšių Vinco Grybo gimnazija	-	Taip	820.000,00	0,00	123.000,00	697.000,00	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	75	2023 m. IV ketv.	2025 m. III ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	550		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	280		
1.1.15. Plėtoti įvairialypį švietimą vykdant visos dienos mokyklų veiklą Vilkaviškio rajone		Vilkaviškio rajono savivaldybės administracija	-	Taip	536.986,00	0,00	80.547,90	456.438,10	0,00	R.S.2027 Mokinių, kurie naudojasi sukurta visos dienos mokyklos infrastruktūra, skaičius, asmenys per metus	234	2023 m. IV ketv.	2026 m. IV ketv.
										P.B.2067 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	1998		
										R.B.2071 Naujos arba modernizuotos švietimo infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	1201		
										P.B.2066 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros mokymo klasių talpumas, asmenys	40		
										R.B.2070 Naujos arba modernizuotos vaikų priežiūros infrastruktūros naudotojų skaičius per metus, naudotojai per metus	24		
Iš viso pažangos priemonės veiksmams:					9.571.521,30	0,00	1.435.728,20	8.135.793,10	0,00				

* Rezultato rodiklių reikšmės – preliminarios. Rezultato rodikliai pažangos priemonėi pasirinkti vadovaujantis Regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-01-23 (RE) „Padidinti ugdymo prieinamumą atskirai patiriantiems vaikams“ finansavimo gairių ir Regioninės pažangos priemonės Nr. 12-003-03-02-17 (RE) „Plėtoti įvairialypį švietimą vykdant visos dienos mokyklų veiklą“ finansavimo gairių 2.1. dalyje „Finansuojamos veiklos ir siekiami stebėsenos rodikliai“ pateikta informacija. Rodiklių reikšmės preliminarios, jos bus patikslintos, kai bus patvirtinta Stebėsenos rodiklių nustatymo ir skaičiavimo tvarka ir / ar rodiklių skaičiavimo aprašų suvestinė.

7 lentelė. Pažangos priemonės specialieji projektų atrankos kriterijai

Eil. Nr.	Specialieji projektų atrankos kriterijai	Pažangos priemonės veikla (-os)	Atitikties specialiajam projektų atrankos kriterijui vertinimo aspektai
1	2	3	4
	Nenustatomi		

8 lentelė. Pažangos priemonės prioritetingi projektų atrankos kriterijai

Eil. Nr.	Prioritetingi projektų atrankos kriterijai	Pažangos priemonės veikla (-os)	Atitikties prioritetingam projektų atrankos kriterijui vertinimo aspektai
1	2	3	4
	Nenustatomi		

9 lentelė. Reikalavimai projektams

Eil. Nr.	Veikla (-os) ir (ar) poveiklė (-ės), kurios projektams taikomas reikalavimas	Reikalavimai projektams
1	2	3
	<i>Nenustatomi</i>	

10 lentelė. Kiti reikalavimai dėl pažangos priemonės įgyvendinimo

Eil. Nr.	Reikalavimai
1	2
	<i>Nenustatomi</i>